

BRONČANODOBNO NASELJE U VINKOVcima - DUGA ULICA BR. 23

UDK 903.3 (497.5) "634" "6377"

Izvorni znanstveni članak

Prapovijesna arheologija

Original scientific paper

Prehistoric archaeology

Primljeno:

Received: 1996.12.23.

Marko Dizdar

HR-32100 Vinkovci, Hrvatska

I. Kršnjavoga 11

Rad donosi rezultate tipološke obrade nalaza otkrivenih zaštitnim arheološkim istraživanjima provedenim 1993. godine na lokaciji u Dugoj ulici br. 23 u Vinkovcima. Nalazi pripadaju vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture iz srednjeg brončanog doba i "Belegiš II" grupi iz starije faze kasnog brončanog doba. Definirani tipovi uspoređuju se sa sličnim nalazima iz naselja i nekropola istočne Slavonije, Srijema, jugozapadne Bačke i Banata.¹

Vinkovci, grad koji se smjestio na izuzetno povoljnom topografskom položaju, na razmeđu dvaju gorja (Dilja i Krndije na zapadu i Fruške gore na istoku), u ravnici i na mjestu gdje se savski i dunavski sliv međusobno najviše približuju, oduvijek su bili sjecište komunikacija kojima i mogu zahvaliti dugu naseljenost kroz povijest (Virč 1988: 5).

Na užem gradskom području ustanovljen je, zahvaljujući ranijim brojnim slučajnim nalazima, a kasnije zaštitnim i sustavnim arheološkim istraživanjima kontinuitet stanovanja od ranog neolitika sve do današnjih dana. Naseljena je bila uglavnom lijeva obala Bosuta, ovdje relativno visoka, između 84 i 90 metara nadmorske visine, pa je tako bila zaštićena od stalnih sezonskih poplava, ovdje uobičajenih sve do prije pedesetak godina.

Nakon 1991. i 1992. godine, ponovno je 1993. godine započela trenutno zaustavljena intenzivnija gradnja na području grada Vinkovaca, a koja je uvjetovala i zaštitna arheološka istraživanja.

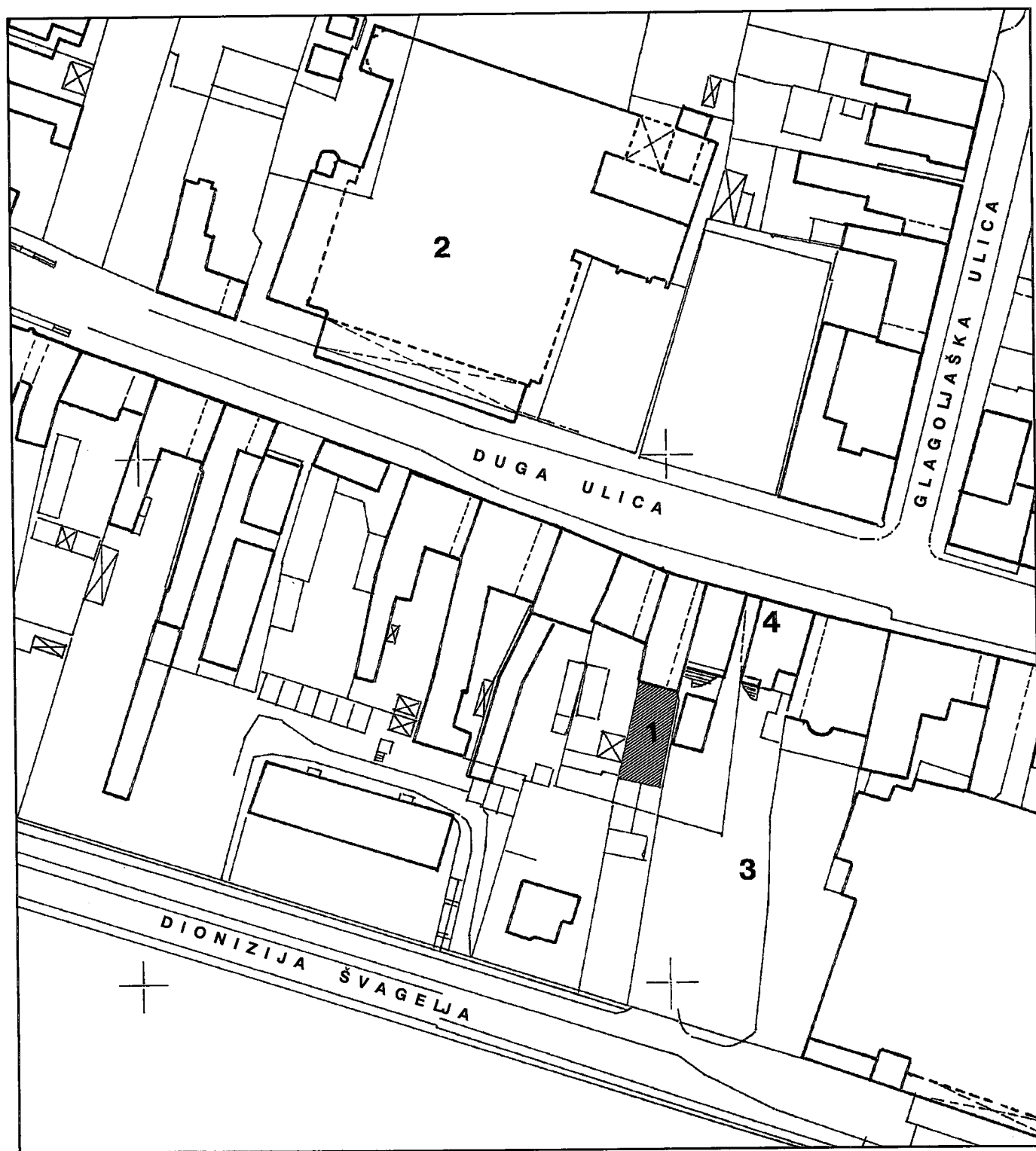
Lokacija u Dugoj ulici br. 23 bila je jedna od istraženih površina 1993. godine, ali jedina u užem centru grada u neposrednoj blizini Bosuta gdje su se osim srednjovjekovnih i antičkih nalaza mogli očekivati i oni iz prapovijesti.

Sama lokacija na kojoj su provedena zaštitna arheološka istraživanja nalazi se u blizini položaja na kojima su kasnih 70-tih provedena velika arheološka istraživanja, a koja su dovela do značajnih otkrića, posebno onih iz prapovijesne arheologije. To su svima dobro poznate lokacije: Hotel-Tržnica, robna kuća - Zvijezda, poslovna zgrada Jugobanke (dalje: Cibale banka) i robna kuća "Na-ma".

Istraživanjima u Dugoj ulici br. 23 (Sl. 1/1), koja su provedena tijekom ožujka i travnja 1993. godine na površini od 76 m², otkriven je nalazima bogat sloj srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba (Iskra-Janošić 1993: 65-67). Njegova debljina iznosi u prosjeku oko 0,75 m, a javlja se na relativnoj dubini od 2,00 do 2,75 m (Slika 2). Razlika između ove dvije faze brončanog doba ne može se nažalost utvrditi u vertikalnoj stratigrafiji lokaliteta.

S područja grada Vinkovaca najstariji nalazi brončanog doba pripadaju vinkovačkoj kulturi koja je prvi put utvrđena i izdvojena, te kronološki determinirana na osnovi iskopavanja na lokaciji Tržnica (Dimitrijević 1966: 60-68). To je najstarija ranobrončanodobna manifestacija ovog područja. Nakon nje slijede tzv. hatvanoidni nalazi, koje je također utvrdio S. Dimitrijević

¹ Zahvaljujem djelatnicima Gradskog muzeja Vinkovci, ravnatelju, akad. slikaru Stjepanu Joziću, te voditeljicama Arheološkog odjela, prof. Ivani Iskri-Janošić i Maji Krznarić-Škrivanko, na ustupljenom materijalu i dokumentaciji za obradu i objavljivanje.

Slika 1: Plan užeg središta grada Vinkovaca s lokacijom Duga ulica br. 23
Figure 1: Plan of the center of Vinkovci with the location of Duga ulica 23

na Tržnici i u ulici D. Švagelja (Dimitrijević 1979: 140). Ove su kulturne pojave bile supstrat za kasniju srednjobrončanodobnu manifestaciju koja svojim početkom obilježava kraj ranog brončanog doba. Radi se o slavonsko-srijemskoj varijanti rane vatinske kulture, predstavljene nalazima amforice iz Krnjaša i fragmentiranom amforicom iz zbirke Medvedović (Dimitrijević 1979: 141-142). Mladi stupanj vatinskog kulturnog kompleksa, koji već

predstavlja početak srednjeg brončanog doba, definiran u slavonsko-srijemskom prostoru kao horizont Lovas-Hrtkovci (Dimitrijević 1979: 141-142) ili "tip Lovas" (Majnarić-Pandžić 1984: 78) i datiran u vrijeme Br B1, poznat je na osnovi nalaza iz Krnjaša s lokacije Veterinarskog zavoda i Brodske imovne općine, te s nedalekih Borinaca (položaj - vinograd Gugić) (Dimitrijević 1979: 141-142). S novijih istraživanja

provedenih kasnih 70-tih nalaze ovog horizonta nalazimo na položaju hotela "Slavonija" (Majnarić-Pandžić 1984: 68; sl. 4.1). Najmlađi horizont vatinskog kulturnog kompleksa, obilježen kao vatinsko-belegiški i datiran u stupnjeve Br B2-C1 (Majnarić-Pandžić 1984: 79), izdvojen je ranije na Borincima, istočno od Ervenice i na naselju Marica (Dimitrijević 1979: 141-142). Prigodom najnovijih istraživanja nalazi ove faze vatinskog kulturnog kompleksa utvrđeni su na položaju robne kuće "Na-ma" (Slika 1 - br. 2). Tu je otkrivena nadzemna kuća četvrtasta tlocrta, datirana u posve razvijenu fazu vatinske kulture amforicama nađenim direktno na podu, koji je nosio, kao i amforice, tragove intenzivnog gorenja, ukazujući na stradanje kuće u požaru (Majnarić-Pandžić 1984: 68; sl. 5.1-3). Kasna faza, odnosno već prijelaz u kasno brončano doba, registrirana je nalazom jame na položaju parkirališta Cibale banke (Sl. 1/3), smještenog neposredno uz lokaciju Duga ulica br. 23. U jami je otkrivena veća količina grube keramike, ulomak brončanog bodeža, nekoliko perlica od staklene paste i dvije amforice crne glačane površine tankih stijenki, ukrašene horizontalnim kanelurama (Majnarić-Pandžić 1984: 68; sl. 6.3-4). Posljednji nalazi ovog horizonta otkriveni su tijekom zaštitnih arheoloških iskopavanja provedenih 1988. godine na lokaciji u Dugoj ulici br. 19-21 (Sl.1/ 4). Tom je prigodom osim nalaza datiranih od ranoga neolitika pa sve do srednjega vijeka, često izmiješanih zajedno u istom sloju uslijed naknadnih gradnji, otkriveno i ognjište promjera 1,5 m, više puta obnavljano, pri čemu je površina učvršćivana ulomcima keramike vatinsko-belegiškog horizonta vatinske kulture. Vremenu starije faze kasnog brončanog doba pripada svega nekoliko ulomaka iz sloja iznad ognjišta (M. Krznarić: diplomatska radnja; Forenbaher 1991: 57), kao i šuplje dljeto datirano, na osnovi analogija iz ostava II. faze kasnog brončanog doba zapadnog Međurječja, u Ha A1 stupanj (Forenbaher 1991: 63, 66).

Od slučajnih metalnih nalaza srednjega i starije faze kasnoga brončanog doba treba spomenuti bojne sjekire "ugarskog tipa" (Nestorov tip B) i iglu s glavicom u obliku čavla s probušenim zadebljanim vratom i valovitim tijelom iz okolice Vinkovaca (Majnarić-Pandžić 1984: 74; sl. 11.2; sl. 11.3). Najmlađi je među njima nalaz dijela kalupa za izradu šuplje sjekire, koji je nađen tridesetak metara jugozapadnije od položaja u Dugoj ulici br. 23, a koji je S. Dimitrijević datirao u Ha B1 stupanj (Dimitrijević 1979: 143; sl. 3.2). Kako je sačuvana samo donja polovica ovog kalupa, teško ga je točno datirati, no zbog oblika sječiva koje još nije lepezasto prošireno, možda ga se može datirati u stariju fazu kasnog brončanog doba (Ha A stupanj).

Nedaleko od Vinkovaca, na lokalitetu Gradina kod sela Privlaka, sondiranjem 1979. godine na južnoj gradini, otkrivena je srednjobrončanodobna vatinsko-belegiška i kasnobrončanodobna kanelirana keramika "Belegiš II" tipa. Ova posljednja dolazi uz vatrište i u sklopu jednog većeg ukopanog objekta. Kao ni u Dugoj ulici br. 23, niti ovdje nije bilo moguće ustanoviti vertikalni odnos između vatinsko-belegiškog i kasnobrončanodobnog materijala (Majnarić-Pandžić 1981: 45-47).

Svi podaci, usprkos neistraženosti, govore o kontinuitetu naseljavanja tijekom brončanog doba na širem gradskom području, a što posebno vrijedi za uži gradski centar na kojem je utvrđen neprekinuti slijed kultura brončanog doba, počevši od ranobrončanodobne vinkovačke kulture, pa sve do kraja kasnog brončanog doba, obilježenog nalazima daljske kulture. U tom se nizu, posebno ističu svojim bogatstvom nalazi vatinskog kulturnog kompleksa, koji ukazuju na dugotrajan boravak njegovih nosilaca na vinkovačkom tlu.

Kako je to na početku istaknuto, nalazi s lokacije u Dugoj ulici br. 23 mogu se okvirno smjestiti u srednje brončano doba i stariju fazu kasnog brončanog doba. Stoga prije neposredne obrade materijala, valja nešto reći o problemima terminologije i kronologije vezane uz ove faze brončanog doba.

Srednje brončano doba i starija faza kasnog brončanog doba savsko-dravskog međurječja, čije je vinkovačko područje sastavni dio, manifestiraju se različitim kulturnim utjecajima koji tvore dvije regije: istočnu, otprilike do linije Slavonki Brod-Donji Miholjac, sa Srijemom i istočnom Slavonijom (tu ulazi vinkovački kraj), te zapadnu sa srednjom i zapadnom Slavonijom, Prigorjem i Hrvatskim zagorjem do jugoistočnog alpskog prostora (Vinski-Gasparini 1971: 1). Odlike srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba istočne regije jesu groblja sa žarama (Surčin, Belegiš) i naselja (sloj srednjeg i kasnog brončanog doba na Gomolavi kod Hrtkovaca, kasnobrončanodobno naselje Jakovo, srednje i kasnobrončanodobni horizont u Privlaci, itd.). Na ovim nekropolama koje su dugotrajne i traju od stupnjeva Br A2/Br B1 (Surčin) do kraja Ha A stupnja, mogu se izdvojiti na osnovi tipološke analize keramičkog materijala i metalnih nalaza dva horizonta s kontinuiranim razvojem, stariji srednjobrončanodobni i mlađi horizont iz starije faze kasnog brončanog doba. Stariji horizont završava stupnjem Br C, a mlađi, koji se direktno nastavlja na prethodni, traje do završetka Ha A stupnja i obilježen je u istočnom međurječju Drave, Save i Dunava, na prostoru istočne Slavonije i Srijema, tzv. mlađim horizontom naselja i nekropola tipa Surčin, Belegiš, itd (Vinski-Gasparini 1971: 4).

Srednje brončano doba u istočnoj regiji vrijeme je egzistencije vatinskog kulturnog kompleksa, ovdje prisutnog od njegove početne faze još s kraja ranog brončanog doba, a koju predstavljaju već spomenute amforice iz Vinkovaca. One su predstavnici tzv. slavonsko-srijemske varijante rane vatinske kulture, izdvojene na osnovi brojnih nalaza koji se razlikuju od nalaza rane vatinske kulture s teritorija južnog Banata, tamo izdvojenih u pančevačko-omoljičku grupu (Majnarić-Pandžić 1984: 64, 78). Početak srednjeg brončanog doba obilježen je horizontom Lovas, datiranim u fazu Br B1, također utvrđenim na tlu grada Vinkovaca (Majnarić-Pandžić 1984: 64). Odlike sljedeće faze vatinskog kulturnog kompleksa istočnoslavonsko-srijemskog prostora, južnog Banata i sjeverozapadne Srbije jesu groblja sa žarama (Surčin, Belegiš, Ilandža, Karaburma, itd.) i naselja (Vinkovci, Privlaka, Gomolava, Dalj-Livadice, itd.) s

bogatim nalazima keramike i metalnih priloga. Do sada je u znanstvenoj literaturi najviše rasprava vođeno upravo o ovoj fazi vatinskog kulturnog kompleksa, njegovoj genezi i rasprostranjenosti, te prijelazu u kasno brončano doba.

N. Majnarić-Pandžić za ovu fazu vatinskog kulturnog kompleksa predlaže naziv vatinsko-belegiška faza razvijene slavonsko-srijemske vatinske kulture. Ova faza nastaje već u horizontu Lovas, kada u istočnoj Slavoniji vatinska kultura dolazi u dodir s licenskom keramikom, što dovodi do nastanka keramike ukrašene pseudovrpčastim ukrasom, a čiju egzistenciju stavlja u stupnjeve Br B2/C1 (Majnarić-Pandžić 1984: 78-81). Isti termin rabi i S. Dimitrijević prilikom analize srednjobrončanodobnih nalaza iz Vinkovaca (Dimitrijević 1979: 141-142). Donekle sličan naziv upotrebljava i M. Garašanin. On ovaj horizont srednjeg brončanog doba naziva Belegiš - Ilandža fazom vatinske kulture (Garašanin 1983: 506) datirajući ga u Br C i početak Br D (Garašanin 1973: 335; Garašanin 1983: 509), dok mlađi horizont, već kasnobrončanodobni, odvaja od prethodnog i naziva ga "vojvođanska grupa prelaznog perioda" (Garašanin 1973: 408, 416) ili "period polja sa urnama Vojvodine" (Garašanin 1983a: 668-684), odnosno Belegiš - Ilandža II, te ga datira od stupnja Br D do Ha B2 (Garašanin 1973: 408). Zajedničko je ovim autorima to što nalaze ovog horizonta srednjeg brončanog doba istočnog međuriječja i južnog Banata stavljaju još u okviru vatinskog kulturnog kompleksa.

Veći dio svojih radova o ovoj problematici posvetio je i N. Tasić. U najstarijim radovima on se, govoreći o nalazima s naselja i nekropola Srijema, koristi terminom "kultura polja sa urnama" (Garašanin 1973: 408), odnosno "kultura ravnih polja sa urnama" (Tasić 1963: 50-52), kako bi istaknuo razliku u odnosu na klasičnu srednjoeuropsku kulturu polja sa žarama (Tasić 1965: 54; Tasić 1967: 15). Istraživanjima na lokalitetu Gomolava kod Hrtkovaca utvrđen je sloj brončanog doba izuzetno bitan za cjelokupnu kronologiju južnopanonskog prostora tog perioda, s obzirom da pored materijala gotovo svih brončanodobnih grupa istočnoslavonsko-srijemskog područja nalazimo i import susjednih kulturnih pojava, čime se mogu izvesti relativni kronološki odnosi i uspostaviti kulturne i ekonomske veze sa susjednim područjima, posebno s Transdanubijom. Analizom materijala s Gomolave pozabavio se N. Tasić i utvrdio da je najstariji brončanodobni horizont onaj pančevačko-omoljički vatinske kulture, odnosno slavonsko-srijemske varijante rane vatinske kulture, nakon kojeg slijedi onaj iz srednjeg brončanog doba za koji autor predlaže ime "belegiški". Brončanodobni horizont završava kasnobrončanodobnom kaneliranom keramikom "Belegiš II" tipa (Tasić 1965a: 198). Kasnije su ovi slojevi obilježeni kao IVa za ranobrončanodobni, IVb za onaj srednjeg brončanog doba i njemu pripadajuće "Belegiš I" grupe i IVc za sloj kasnog brončanog doba, odnosno "Belegiš II" grupe (Tasić 1974: 242). Ova istraživanja potvrdila su tako, prema N. Tasiću, postojanje dva horizonta brončanog

doba na ranije istraženim nekropolama, kao što su Belegiš, Surčin i dr. (Tasić 1965a: 198). U najnovijim radovima N. Tasić belegišku grupu smatra potpuno samostalnom pojavom neovisnom u potpunosti o vatinskoj kulturi (Tasić 1983: 91).

Starija faza Belegiš grupe ("Belegiš I"), prema N. Tasiću, obilježena je keramikom ukrašenom pseudovrpčastim ornamentom, zdjelama kružnog ili romboidnog recipijenta i peharima s dvije drške i datira se na osnovi nalaza metalnih predmeta neposredno prije njene pojave, te na osnovi nalaza importa transdanubijske inkrustirane keramike u sloju prije pojave belegiške keramike, u razdoblje mlađe od početka srednjeg brončanog doba, odnosno u stupanj Br C do stupnja Br D prema Reineckeu (Tasić 1965a: 199-201). Ova se faza formira na tlu Srijema krajem Br B stupnja na kasnovatinskom supstratu uz utjecaje kulture grobnih humaka i licenske keramike i djelovanje transdanubijske inkrustirane keramike bez čijeg udjela ne bismo mogli objasniti postojanje nekih motiva na "Belegiš I" keramici (Tasić 1983: 91-96)..

Mlađu fazu odlikuje isključivo crnopolirana kanelirana keramika datirana u stupnjeve Ha A do Ha B1 (Tasić 1965a: 201; Tasić 1983: 106) nalazima metala iz naselja i ostava s tim da se već u fazi Br C2 počinju osjećati utjecaji kulture polja sa žarama koji će dovesti do formiranja "Belegiš II" grupe (Tasić 1983: 100; Tasić 1984: 33-34), uz kasnije utjecaje grupe Gava (Tasić 1983: 93). Nalaze "Belegiš II" grupe i S. Foltiny smješta u prvu fazu kasnog brončanog doba - Br D i Ha A1 stupanj (Foltiny 1966-68: 5).

N. Tasić ističe kontinuitet starije i mlađe faze, a dokaz je postojanje prijelaznih tipova žara koje sjedinjuju elemente starije i mlađe faze Belegiš grupe (žare istovremeno ukrašene urezivanjem i kaneliranjem, žare starijeg tipa ukrašene kanelurama) (Tasić 1963: 51; Tasić 1983: 93), te nepreklapanje grobova starije i mlađe faze osim u jednom slučaju na eponimnoj nekropoli Stojića Gumno u Belegišu (Tasić 1967: 20), koja u potpunosti potvrđuje izneseni razvoj grupe. Na nekropoli je otkriveno 155 grobova (Tasić 1967: 18), izdvojenih u tri faze ukopavanja. Najstariju grupu grobova čine oni u kojima je nađen import transdanubijske inkrustirane keramike početne faze srednjeg brončanog doba, a koji predstavlja terminus post quem za pojavu belegiške kulture. Drugom horizontu pripadaju urne ukrašene pseudovrpčastim ornamentom i urezivanjem, a najmlađi horizont predstavljaju urne ukrašene kaneliranjem (Tasić 1963: 50-52; Tasić 1964: 25-27), kojemu odgovaraju i nalazi s naselja na lokalitetu Gradac (Tasić 1964: 25-27; Tasić 1983: 92). Tako je materijal ove velike nekropole, gdje i pored dugog razvoja ne postoje odgovarajući stratigrafski podaci dobio, prema N. Tasiću, stratigrafsku potvrdu prvo na Gomolavi, a kasnije i na drugim lokalitetima (naselje na lokalitetu Jakovo-ekonomija Sava s ostavom iz Ha A2 stupnja (Tasić 1962: 127-130; Tasić 1967: 16), od kojih su oni na tlu Vinkovaca posebno važni za područje istočne Slavonije.

Treba još istaknuti da N. Tasić smatra kako Belegiš kultura nije prisutna u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu osim kratkotrajnih prodora u svojoj kasnijoj fazi (Tasić 1983: 100; Tasić 1984: 35), ali ga demantiraju baš nalazi iz Vinkovaca i drugih istočnoslavonskih lokaliteta gdje imamo obje faze njegove kulture s naseobinskim horizontima bogatim keramičkim i metalnim nalazima.

Samo je uzgred ovaj problem dotaknula i K. Vinski-Gasparini u svom djelu "Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj". Ona, poput Tasića, odvaja materijal iz Surčina, Belegiša i drugih naselja i nekropola od vatinske kulture i toj samostalnoj kulturi daje naziv Surčin-Belegiš grupa, ističući važnost velike i bogate, ali nesustavno kopane nekropole Surčin, od koje nisu ostale sačuvane grobne cjeline, pa je materijal moguće samo tipološki analizirati (Vinski-Gasparini 1973: 21).

NASEOBINSKI POKAZATELJI

Ostaci srednjo- ili kasnobrončanodobne arhitekture na lokaciji u Dugoj ulici br. 23 nisu utvrđeni. Jedan je od razloga naknadno ukopavanje temelja za rimsku opekarsko-keramičarsku peć u sloj brončanog doba (Slika 2). Slično je naknadnim ukopima oštećen i sloj brončanog doba u Dugoj ulici br. 19-21. (Sl.1/4). Jedino je sačuvano više puta obnavljano ognjište iz vremena kraja srednjeg brončanog doba (kraj vatinsko-belegiške faze) (Forenbaher 1991: 56-57). Ostaci nadzemne kuće utvrđeni su na lokaciji robne kuće

"Na-ma" (Sl. 1/2) datirane amforicama nađenim na podu u vatinsko-belegišku fazu vatinskog kulturnog kompleksa (Majnarić-Pandžić 1984: 68). Slične kuće nadzemnog tipa otkrivene su i unutar vatinsko-belegiškog horizonta na Gomolavi (Tasić 1965a: 199). Na bliskoj lokaciji Parkiralište Cibale banke (Sl. 1/3) niveliranjem terena otkrivena je jama ispunjena keramikom kasne faze vatinske kulture (Majnarić-Pandžić 1984: 68). Za razliku od naselja ove faze vatinske kulture, na lokalitetima "Belegiš II" grupe do sada su otkriveni jedino plitko ukopani objekti (Privlaka, Gomolava, Jakovo-Ekonomija "Sava"), što bi ukazivalo na to da je za nosioce ove grupe karakteristično privremeno, provizorno naseljavanje (Forenbaher 1991: 62). Tek su novija istraživanja u Sarvašu i Vinkovcima, na kojima je utvrđen kulturni sloj znatne debljine s većom količinom nalaza iz starije faze kasnog brončanog doba, pokazala da se ne radi samo o kratkotrajnim i provizornim naseljima, što je bio slučaj na nekoliko gore navedenih lokaliteta (Privlaka i Vučedol).

Zbog izmiješanosti i nepostojanja stratigrafske razlike unutar horizonta brončanog doba između nalaza vatinsko-belegiške faze vatinske kulture i "Belegiš II" grupe, nalaze možemo jedino tipološki analizirati. Ova će analiza omogućiti stvaranje određenih zaključaka, a zanimljiva će biti i usporedba s analizom učinjenom za nalaze s lokacije Parkiralište Cibale banke (Forenbaher 1988: 26; Tabla 1).

Analiza keramičkog materijala pokazala je sljedeće stanje:

dubina u metrima	vatinsko - belegiška faza vatinske kulture ("Belegiš I")							Belegiš, II						neodređ.	ukupno
	žare pseudovrp.	žare ureziv.	zdjele	amforice	vrč	uteg	metalni predmeti	žare	zdjele	lonci	lončići	igračke	uteg		
rampa	2	1						6	4					11	24
1,25-1,50								4						6	10
1,50-1,75	1			1				3	1					3	9
1,75-2,00	1		1					8	8					18	36
2,00-2,25	17	1	1	4				25	14	2	2	1	1	75	143
2,25-2,50	29	3	2	6				38	21	2				112	213
2,50-2,75	9	6	6	2	1	1	1	17	7	2				51	103
UKUPNO	59	11	10	13	1	1	1	101	55	6	2	1	1	276	538

Slika 3: Vinkovci - Duga ulica 23 - zastupljenost keramičkih i metalnih nalaza prema dubini kulturnog sloja
 Figure 3: Vinkovci - Duga ulica 23 - frequency of pottery and metal finds according to the depth of cultural layer

dubina u metrima	zaobljene zdjele			zdjele uvučenog ruba				bikonične zdjele	zdjele S profilacije					ukupno
	a	b	c	a	b	c	d		a	b	c	d	e	
rampa		1	1				1		1					4
1,25-1,50														
1,50-1,75	1													1
1,75-2,00	3		1		1		1	1				1		8
2,00-2,25	4	1		1					5		1	2		14
2,25-2,50	7	3	1	1		1			2	1	3	1	1	21
2,50-2,75	3	2		1	1									7
UKUPNO	18	7	3	3	2	1	2	1	8	1	4	4	1	55

Slika 4: Vinkovci - Duga ulica 23 - zastupljenost pojedinih tipova zdjela "Belegiš II" grupe prema dubini kulturnog sloja
 Figure 4: Vinkovci - Duga ulica 23 - frequency of bowl types of "Belegiš II" group according to the depth of cultural layer

NALAZI VATINSKO-BELEGIŠKE FAZE VATINSKE KULTURE ("BELEGIŠ I")

Za ovu su fazu vatinskog kulturnog kompleksa karakteristični sljedeći oblici:

- 1) žare ukrašene pseudovrpčastim ukrasom i urezivanjem
- 2) zdjele ukrašene bradavičastim izbočenjima i urezivanjem
- 3) amforice ukrašene bradavičastim izbočenjima i urezivanjem
- 4) vrčevi cilindričnog vrata i blago bikoničnog trbuha.

1a) žare ukrašene pseudovrpčastim ukrasom (T. 1.1-2; T. 2.1; T. 3.3)

Riječ je o posudama koje su pronađene u naseljima i osobito često u grobljima, gdje imaju funkciju žara. One su najbrojniji oblik vatinsko-belegiške faze vatinske kulture u Dugoj ulici br. 23. Čine 61,1% nalaza ove kulture (Slika 3). To su posude visokog cilindričnog vrata i razgrnutog ruba sa zaobljenim trbuhom, na čijem se najširem dijelu nalaze četiri nasuprotno postavljene tunelaste ručke. Na prijelazu vrata u rame obično se nalaze bradavičasta izbočenja (T. 2.1). Ukrašan je izveden na vratu u više horizontalnih nizova otisaka vrpce ili namotane žice (T. 1.1-2) ili na ramenu oko bradavičastog

izbočenja (T. 2.1), te na trбуhu oko tunelaste ručke u vidu kosih, paralelno postavljenih nizova otisaka (T. 3.3). Žare su uglavnom sive, tamnosive i smeđe boje, izvana dobro polirane, dok su iznutra uglavnom oker do svijetlosive boje. Sporadično se javljaju one crne, dobro polirane, kao i one oker boje. Većinom su dobre fakture, samo neki grublji primjerci imaju nešto više primjesa kvarca. Slični nalazi iz naselja otkriveni su na Gradini u Privlaci (Majnarić-Pandžić 1984: 70; sl. 9.1), na lokalitetu Dalj-Livadice (Šimić 1987: 7-35; T. 1.5; T. 10.8) i na Gomolavi (Dimitrijević 1956: 5-50; T. XIV.1-3; Tasić 1965a: T. IX.2-3). Metodološki gledano, nalazi iz nekropole manje su primjereni za usporedbu, s obzirom da se radi o kvalitetnije izrađenim posudama namijenjenim kultu, ali zbog malog broja istraženih i objavljenih opisa naselja, odgovarajuće usporedbe potražiti ćemo i u nekropolama ove faze vatinskog kulturnog kompleksa.

J. Todorović žare ovoga tipa s velike nekropole Karaburma svrstava u svoju drugu grupu žara (Todorović 1977: 124). One za razliku od vinkovačkih žara nose na vratu osim paralelnih horizontalnih nizova otisaka i složnije kombinacije, npr. cik-cak izvedene otiske. Ukrašavanje ramena žara na Karaburmi pokazuje znatno veće bogatstvo motiva, dok na lokalitetu Duga ulica br. 23 nalazimo isključivo kompozicije koje kreću od bradavičastih izbočenja smještenih na prijelazu vrata u rame i što završavaju na tunelastim ručkama smještenim na trбуhu žara. J. Todorović ovaj tip žara naziva B-

varijantom, za razliku od onih A-varijante, koje nemaju bradavičastih izbočenja na prijelazu vrata u rame (Todorović 1977: 125).

Najsličnija je primjerima iz Duge ulice br. 23 žara iz groba 293, koja kao priloge ima fragmentirani brončani sljepoočnik i dva brončana prstena (Todorović 1977: 94). Ovi metalni prilozi datirani su u stupanj Br B2-C1 (Todorović 1977: 138). Još nekoliko žara s Karaburme pokazuje određene sličnosti sa žarama iz Duge ulice br. 23, npr. žara iz groba 281, a jedina je razlika u cik-cak otiscima između bradavica žara ovoga groba. Kao prilozi uz žaru dolaze još blago konična duboka posuda, ulomak saltaleona od brončanog lima, poput nalaza iz Duge ulice br. 23 (T. 5.7), i brončano prstenje od tanke žice (Todorović 1977: 89). Saltaleoni se pojavljuju isključivo u žarama "Belegiš I" tipa, a nema ih u onim ukrašenim kanelurama. Javljaju se od Br B1 i završavaju u fazi Br D (Todorović 1977: 136-137). S Karaburme još možemo navesti žare grobova 234 i 304 (Todorović 1977: 99-100). Ona iz groba 234 pripada A-varijanti, ali se profilacijom približava vinkovačkim nalazima. Uz nju kao prilog otkriven je brončani saltaleon, konična zdjela s bradavičastim zadržavanjem pri obodu i duboka konična zdjela (Todorović 1977: 65-66). Dakako, još za cijeli niz žara ukrašenih pseudovrpčastim ukrasom s ovog lokaliteta možemo naći manje ili veće sličnosti s nalazima žara ovoga tipa iz Duge ulice br. 23.

Naselje u Vinkovcima pruža velike mogućnosti za usporedbe s nekropolom u Ilandži. Žara iz groba br. 5 u Ilandži, s izvijenim rubom i visokim cilindričnim vratom ukrašenim horizontalnim trakama izvedenim otiskivanjem, te bradavičastim izbočenjima na prijelazu vrata u rame, koje je ukrašeno složenijim kompozicijama izvedenim otiskivanjem što završavaju na tunelastim ručkama, u potpunosti odgovara nalazima žara ukrašenih pseudovrpčastom tehnikom iz Duge ulice br. 23. Ovaj grob posjeduje još kao priloge koničnu zdjelu s dvije tunelaste ušice i obodom izvučenim u dva jezičasta izbočenja i lončić malo razgrnutog oboda, cilindričnog vrata, bikoničnog tijela s ručkom tipa ansa cornuta i bradavičastim izbočenjem na trbuhu. Od metala nađen je samo brončani saltaleon (Marijanski 1957: 10; T. II.4-6). Prema obliku ulomcima žara iz Vinkovaca odgovara i žara iz groba br. 3 iz iste nekropole, ukrašena pseudovrpčastim ornamentom i žigosanjem kružnica. Grob kao priloge još sadrži zdjelu i lončić poput gore navedenih, te brončani bodež i iglu s rebrasto žlijebljenom glavicom faze Br C (Marijanski 1957: 9-10, 23; T. I.4-8). Određene usporedbe mogu se izvesti i sa žarama iz nekropole u Ritopeku, odnosno s grobovima 4 i 6 (Todorović 1967: 154; T. I.6,12), ukrašenim na vratu uobičajenim horizontalno koncipiranim otiscima, a na ramenu nešto složenijim kompozicijama. Eponimna nekropola na lokalitetu Stojića Gumno u

Belegišu također pokazuje određene podudarnosti s nalazima iz Duge ulice br. 23, jedino ramena belegiških žara pokazuju nešto složenije motive od onih iz Duge ulice br. 23, iako, što se tiče oblika, boje i fakture postoje između ova dva lokaliteta velike sličnosti (Trbušević 1960: 173-174; sl. 20). Nekropola na lokalitetu Cruceni u rumunjskom Banatu također pokazuje oblike i ukrase adekvatne onima s lokaliteta u Dugoj ulici br. 23. Tako grob 85 sadrži slično ukrašenu žaru, ali bikoničnog oblika, s naglašenim prijelazom vrata u rame, koje je ukrašeno složenije koncipiranim ukrasom (Radu 1973: pl. 4.1-3). Još neki grobovi iz nekropole Cruceni pružaju mogućnosti za usporedbe (Radu 1973: grobovi 93 i 97).

Nakon što su navedeni nalazi nama tipološki najbliži s raznih vatinsko-belegiških lokaliteta, nekoliko riječi i o porijeklu pseudovrpčastog ukrasa. Pojava ovog načina ukrašavanja na žarama vatinsko-belegiške faze vatinskog kulturnog kompleksa usko se vezuje uz licensku keramiku. Za ovu keramiku karakteristični su ukrasi izvedeni tehnikom otiskivanja vrpce ili štapića omotanog vrpcom. Analiza materijala ukrašenog na ovaj način s lokaliteta Podgorač pokazala je kako se radi o izvanredno izvedenim otiscima za koje se pretpostavilo da su izvedeni kotačićem, koji zamjenjuje tehniku utiskivanja vrpce (Majnarić-Pandžić 1977: 72). Upotreba kotačića naslijede je iz ljubljanske kulture vučedolskog kulturnog kompleksa, jedne od sudionica geneze licenske keramike (Dimitrijević 1979a: 325). Ove dvojbe glede načina na koji je izvođen pseudovrpčasti ukras ponukale su nas da pokušamo malim eksperimentom potražiti odgovor na to pitanje. U vlažnu glinu utisnuli smo dvije međusobno isprepletene tanje uzice (T. 11.5). Njihov otisak identičan je onim otiscima koji su izuzetno sitni i uski, te precizno i fino izvedeni, a nalaze se na ulomcima žara vatinsko-belegiške faze vatinske kulture (T. 11.3). Ako postupak ponovimo s nešto debljim uzicama (T. 11.2), i ako stavimo po dvije ili tri tako dobivene isprepletene vrpce jednu uz drugu, dobit ćemo motive poput onih koji su nađeni na vratovima i ramenima žara vatinsko-belegiške faze vatinske kulture (T. 11.5). Veći i jednostruko formirani horizontalni nizovi pseudovrpčastog ukrasa potječu od deblje uzice (T. 11.1,4). Slično izvedeni otisci nađeni su u naselju u Podgoraču (Majnarić-Pandžić 1977: T. 5.8; T. 6.1; T. 7.4). Najveći je broj žara ipak ukrašen na vratu i ramenu dvostrukim ili trostrukim nizovima otisaka srednje debelih uzica. Nakon otiskivanja, površina sa strane otiska ponovno se polira, kako ne bi ostali tragovi otiskivanja. Na nekim ulomcima otisci nisu kvalitetno izvedeni ili je prilikom ponovnog poliranja došlo do brisanja ukrasa, pa se na pojedinim ulomcima nalaze prekinuti nizovi otisaka (T. 1.1)².

Sličan eksperiment napravljen je kako bi se točno utvrdio način izvođenja ukrasa na licenskoj keramici Donje Austrije (Neugebauer 1994: 143; Abb. 77.4).

² Zahvaljujem mr Snježani Vrdoljak i Goranu Skelcu na nesebičnoj pomoći pruženoj pri izvođenju eksperimenta, te Dori Kušan i Sanjinu Miheliću na pruženoj tehničkoj pomoći. Crteže je izradio Krešimir Rončević, te mu se ovom prilikom zahvaljujem.

Primjeri poput grube licenske keramike, na kojoj je ukras izveden nizovima žigosanih uboda koji imitiraju licenski način ukrašavanja, a poznati su iz Podgorača (Majnarić-Pandžić 1977: 72), u Dugoj ulici br. 23 nisu nađeni.

Keramika ukrašena licenskim stilom došla je tako u dodir s vatinskim kulturnim kompleksom, što je rezultiralo preuzimanjem tehnike ukrašavanja, motiva i oblika od strane nosilaca vatinskog kulturnog kompleksa (Majnarić-Pandžić 1984: 78-79; Trbuhović 1960: 171; Benkovsky-Pivovarova 1992: 344.). U Novigradu na Savi kod Slavenskog Broda, na lokalitetu razvijene vatinske kulture slavonsko-srijemske varijante, u istim jamama pojavljuju se nalazi vatinske i licenske keramike (Majnarić-Pandžić 1977: 70). Nalaze licenske keramike poznajemo i iz samih Vinkovaca s lokacije Hotela (Majnarić-Pandžić 1984: 68). Zajedničko pojavljivanje vatinsko-belegiške i licenske keramike utvrđeno je i na lokalitetu Dalj-Livadice, a kao slučajni nalazi zajedno dolaze na lokalitetima Klisa-Ekonomija i Erdut-Veliki Varod (Šimić 1993: 132; sl. 5.1-2). Vrijeme ovog kontakta vrijeme je početka srednjeg brončanog doba, odnosno prijelaz Br B1/B2 stupanj, a mjesto njihova susreta tlo istočne Slavonije, što bi ukazivalo da je upravo ovdje i nastala belegiška keramika ukrašena pseudovrpčastim ornamentom (Majnarić-Pandžić 1984: 79).

1b) žare ukrašene urezivanjem (T. 1.4; T. 2.5)

Ovaj se tip žara pojavljuje znatno rjeđe od prethodnog tipa i zastupljen je s 11,5% nalaza vatinsko-belegiške faze vatinske kulture u Dugoj ulici br. 23 (Slika 3). Oblici i motivi slični su kao na žarama ukrašenim pseudovrpčastim ukrasom, jedino je razlika u tehnici ukrašavanja. One su izvana sive, tamnosive, smeđe i rijetko oker boje, dobro polirane i dobre fakture, dok su iznutra najčešće sive i smeđe. Obično se radi o grupama ureza sastavljenih od plitko urezanih paralelnih linija koje ponekad sličje plitkim uskim žlijebovima (T. 2.5). Ovaj je ulomak ciglastocrvene boje i dobre fakture. Na vrhu razgrnutog ruba nalaze se okomiti zarezi, dok su na vratu horizontalni urezi ispod kojih se nalaze viseći šrafirani trokuti. Na unutarnjem dijelu žare nalazi se prvo motiv cik-cak linija, ispod njih niz uboda, a cijela kompozicija završava horizontalno raspoređenim urezima. Sličan ulomak sa šrafiranim visećim trokutima ispod horizontalnih ureza na vanjskoj strani vrata žare nalazimo na lokalitetu Odžaci V. Na unutarnjoj strani istog ulomka je kompozicija formirana od niza paralelnih linija pri čemu je srednji niz presječen okomitim zarezima (Karmanski 1975: T. II.7a-b). S. Karmanski ovaj ulomak datira u srednje brončano doba, odnosno u fazu Br C1-C2 (Karmanski 1975: 3). Ornamentu unutarnje strane žare odgovaraju ornamenti s unutarnje strane žare transdanubijske inkrustirane keramike s lokaliteta Krčevina kod Karavukova (Karmanski 1975: T. VII.2a, 3a, 4a; T. VIII. 3a-b). Na još jednom bačkom lokalitetu pojavljuju se slično izvedeni motivi. To je lokalitet Bogojevo I s kojeg su pokupljeni nalazi poslije dubokog

oranja, a koje Karmanski također datira u srednje brončano doba (Karmanski 1975: T. XIII.1a-b). Motiv visećih šrafiranih trokuta, urezanih i inkrustiranih, nalazimo i na Gomolavi, gdje su smješteni ispod trake izvedene urezivanjem dvije linije i ispunjene nizom uboda (Dimitrijević 1956: T. XIII.5).

Ulomci žara ukrašenih urezivanjem poput žara ukrašenih pseudovrpčastim ornamentom imaju svoje paralele u nalazima s Gomolave (Dimitrijević 1956: T. XIV.4) i s naselja Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 1.2, 6; T. 4.3; T. 7.1-2). Urezane kose linije na ramenu žare koja nema bradavičasta izbočenja slične su onima na ramenu žare s lokaliteta Krčevine u Osijeku (Šimić 1993: T. 4.6), dok ulomak trbuha s tunelastom ručkom, ukrašen urezivanjem, odgovara nalazu iz Erduta s lokaliteta Prkos (Šimić 1993: T. 4.3).

Slično onome što je rečeno za prikladnost usporedbe žara ukrašenih pseudovrpčastim ornamentom iz Duge ulice br. 23 i nalaza iz nekropola važi i za žare ukrašene urezivanjem. Te su žare posebno česte na nekropoli Karaburma, dok su sasvim rijetke na nekropolama Belegiš i Cruceni. J. Todorović je žare ukrašene urezivanjem s nekropole Karaburma podijelio u četiri tipa od kojih prva dva imaju po četiri varijante. Nalaze iz Duge ulice br. 23 možemo usporediti s njegovim varijantama B i D prve grupe. Varijanta B ima horizontalno urezane linije na vratu i raznovrsnije i složenije motive na ramenu i trbuhu, te nema bradavičasta izbočenja na prijelazu vrata u rame (Todorović 1977: 122-123). Ovu varijantu predstavlja žara groba 87 (Todorović 1977: 19). Nešto više koničan vrat ima žara groba 140, koja još kao prilog ima i dva brončana prstena od udvojene tanke žice (Todorović 1977: 33-34). Žara groba 259 na ramenu između tunelastih ručki ima urezan motiv poput slova "M", ali svojim oblikom odgovara primjerima iz Duge ulice br. 23. Njen cilindrični vrat ima još cik-cak urezane linije između onih horizontalnih. Kao prilog nađena je brončana narukvica stanjenih krajeva ukrašena snopovima paralelnih linija te brončani prsten od udvojene žice i fragmentirana igla sa spiralno savijenom glavicom (Todorović 1977: 77-78). Ovaj tip narukvice Todorović datira u Br D (Todorović 1977: 139), dok igla, slična onima iz Sarvaša, traje od Br C do kraja Ha B stupnja (Šimić 1993: 140).

Varijanta D završava evoluciju prvog tipa žara ukrašenih urezivanjem. Ovoj varijanti pripada žara groba 88. Na prijelazu vrata u rame žare iz ovog groba nalaze se bradavičasta izbočenja, koja su povezana s tunelastim ručkama na trbuhu urezanim kosim paralelnim linijama. Kao prilog grob sadrži i duboku koničnu zdjelu s ručkicama koje malo nadvisuju obod, fragmentiranu brončanu narukvicu, deformirani komad brončanog lima i brončanu iglu s kuglastom glavom, ukrašenu paralelnim urezima, datiranu u stupnjeve Br C2/D (Todorović 1977: 19). Osim ovdje navedenih, još dosta velik broj žara pokazuje veće ili manje sličnosti u oblicima i motivima sa žarama iz Duge ulice br. 23 (Todorović 1977: grobovi 101, 153, 202, 275, 276, 278, 287, 327).

U nekropoli Ilandža žare ukrašene urezivanjem znatno su rjeđe. Jedna od njih nosi zajedno ukras

izveden urezivanjem i utiskivanjem prsta u vidu malih kružića (Marijanski 1957: 9-10; T. II.1), što je dubovačko-žutobrdski utjecaj, dok druga ima horizontalno urezane linije na vratu i valovite na ramenu (Marijanski 1957: 9-10; T. II.1). Žare ukrašene ovom tehnikom otkrivene su na nekropoli Budžak-Livade kod Idoša, a zanimljivo je kombiniranje urezanih linija na cilindričnom vratu s kosim kanelurama na ramenu koje se zrakasto pružaju prema truhu (Marijanski 1957: 9-10; T. II.1), a kakve kasnije nalazimo na ramenima žara "Belegiš II" grupe u Dugoj ulici br. 23 (T. 8.2; T. 9.1). Na nekropoli Rospri Čuprija kod Beograda pojavljuje se na žari iz groba br. 15 (Todorović 1956: 43) kompozicija slična onoj na T. 1.4. Na još jednoj nekropoli u blizini Beograda, onoj u Ritopeku, otkrivene su žare ukrašene urezivanjem horizontalnih snopova linija na vratu i složenijim kompozicijama na ramenu. Najbližnja je primjerima iz Duge ulice br. 23 žara iz groba 10, u kojem se kao prilozi još nalaze konična zdjela s tunelastom ručkom, brončani sljepoočnik, lunulasti privjesak, tutul i amorfnu komad bronce (Todorović 1967: 154; T. II.3-6), koji cijeli grob datiraju u stupnjeve Br B2-C1 srednjeg brončanog doba.

Ulomci žara ukrašenih pseudovrpčastim ili urezanim ornamentom iz Duge ulice br. 23 razlikuju se od žara ukrašenih na isti način s nekropola istočnog Srijema i sjeverozapadne Srbije po tome što na ramenu žara iz Vinkovaca nema složenije izvedenih kompozicija, osim kosih paralelnih linija koje povezuju bradavičasta izbočenja s tunelastim ručkama na truhu. Razlog ovakvoj pojavi možda možemo naći u udaljenosti našeg lokaliteta od područja rasprostiranja dubovačko-žutobrdske i Verbicioara grupe, čiji je utjecaj na istočnim belegiškim lokalitetima jače izražen, kao i u različitom ranijem supstratu vatinsko-belegiške faze i uopće vatinskog kulturnog kompleksa u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu. Razlika može biti i u tome što su nalazi iz Duge ulice br. 23 iz naselja, dok gore navedeni primjeri potječu s nekropola. Pravi će se odnos ustanoviti tek istraživanjem nekropola vatinsko-belegiške faze vatinske kulture na tlu istočne Slavonije i zapadnog Srijema, kao i objavljivanjem nalaza iz naselja istočnog Srijema i sjeverozapadne Srbije.

2) zdjele ukrašene bradavičastim izbočenjima i urezivanjem (T. 2.2,4)

Ove su zdjele jedan od najkarakterističnijih oblika vatinsko-belegiške faze vatinskog kulturnog kompleksa. U Dugoj ulici br. 23 čine 10,4% nalaza ove faze vatinske kulture (Slika 3). Najčešće su tamnosmeđe, sive do tamnosive boje, sasvim rijetko oker, dok je nekoliko ulomaka fino crno polirano. Iznutra su uglavnom tamnosive i smeđe. Odlične su fature i izuzetno tankih stijenki. Najčešće su ukrašene urezanim, poput plitkog uskog žljebljenja, izvedenim motivima. To su vertikalno, metopno raspoređeni urezi, između kojih se nalaze motivi visećeg trokuta ili cik-cak linija. Na jednom se ulomku pojavljuje motiv niza visećih trokuta koji zalaze jedan u drugi (T. 2.4). Ovako izvedeni motivi dolaze u

kombinaciji sa šiljastim bradavicama, grupiranim često po dvije ili tri u nizu, koje tako tvore ručkice (T.2.2,4). Zdjele ovoga tipa pojavljuju se zajedno sa žarama ukrašenim pseudovrpčastim i urezanim ornamentom i amforicama u najdonjim dijelovima brončanodobnog sloja.

Fragment zdjele sličnog oblika, ukrašen nešto slabije izvedenim urezivanjem, poznat je s lokacije hotela Slavonija, a pripada fazi Lovas vatinskog kulturnog kompleksa (Majnarić-Pandžić 1984: 68; sl. 4.1). Zdjele istih oblika i motiva brojne su i na lokalitetu Gradina u Privlaci (Majnarić-Pandžić 1984: sl. 7; sl. 8). Sličan je tip zdjele poznat i s lokaliteta Odžaci V u jugozapadnoj Bačkoj, jedino odžački primjer posjeduje nešto veći cilindrični vrat, a Karmanski ga datira u srednje brončano doba (Br C2) (Karmanski 1975: 2; T. II.2). Slučajan nalaz ovog tipa zdjele potječe i iz Erduta s lokaliteta Prkos (Šimić 1993: sl. 4.4). Crne, sjajno polirane zdjele iste profilacije, poznate su iz mlađe faze vatinsko-belegiške stratuma s lokaliteta Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 9.9).

3) amforice ukrašene bradavičastim izbočenjima i urezivanjem (T. 2.3; T. 3.2)

Amforice su sljedeći karakterističan oblik vatinsko-belegiške faze vatinskog kulturnog kompleksa. One predstavljaju 13,7% nalaza ove faze vatinske kulture, a utvrđene su u donjim dijelovima sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23 (Slika 3). One su ukrašene na sličan način kao i gore opisane zdjele - urezivanjem, gotovo plitkim žljebljenjem, horizontalnih linija na vratu ili motivima visećih trokuta oko bukla, te vertikalnim ili kosim paralelnim linijama raspoređenim u metope na ramenu. Ureze često prate bradavičasta izbočenja, smještena na ramenu ili na ručkama tipa ansa cornuta, koje mogu biti i koljenaste profilacije. Dna su uglavnom niska i prstenasta. Jedna od amforica ima vertikalne ureze na unutarnjoj strani, te rub izvučen u jezičasta izbočenja (T. 3.2). Amforice su tamnosmeđe do tamnosive boje, a kvalitetom se ističu one crne, sjajno polirane, izuzetno tankih stijenki i odlične fature.

Najbliže analogije možemo potražiti na nedalekoj lokaciji robne kuće "Na-ma", gdje su, na podu u vatri stradale kuće, nađene slične amforice razvijene vatinske kulture slavonsko-srijemske varijante, odnosno vatinsko-belegiške faze (Majnarić-Pandžić 1984: sl. 5.1-3). Nalazima amforica iz Duge ulice br. 23 slična je i amforica iz Sarvaša (Majnarić-Pandžić 1984: sl. 2.2), te nalazi iz Aljmaša s lokaliteta Zlatna ulica (Šimić 1993: sl. 4.1-2). Horizontalne linije na vratu i okomite ili kose na ramenu, poput vinkovačkih primjera, nalazimo i na amforicama s lokaliteta Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 10.3-5). Amforice iz vatinsko-belegiške horizonta Gomolave (Tasić 1965a: T. XVI.1-4) svojim stratigrafskim položajem odgovaraju situaciji na lokalitetima Vinkovaca, pa čak i način na koji su oblikovane i ukrašene ima direktnih dodirnih točaka s nalazima vinkovačkih lokaliteta.

Već ranije utvrđena povezanost istočnoslavonskih i jugozapadnih bačkih lokaliteta iz srednjeg brončanog doba dobiva nove argumente ako analiziramo primjerke iz Bogojeva (Karmanski 1975: T. XV.1-4). Jedino na lokalitetima jugozapadne Bačke nije dosada nađena keramika ukrašena pseudovrpčastim ukrasom, tako često zastupljenim na žarama s vinkovačkih lokaliteta. Dok je na Gomolavi pseudovrpčasti ukras zastupljen i na amforicama (Tasić 1965a: T. IX.6), na vinkovačkim ga primjercima nema. Od nekropola vatinsko-belegiške grupe glede amforica usporedbe se mogu izvesti s nekropolama Surčin (Vinski-Gasparini 1973: T. 2.7-9) i Belegiš (Tibuhović 1960: 175; sl. 31).

4) vrčevi cilindričnog vrata i blagobikoničnog trbuha (T. 3.1)

Vrč visokog cilindričnog vrata i prema van izvijenog ruba, naglašenog prijelaza vrata u rame i blagobikoničnog trbuha, s trakastom ručkom koja povezuje rub s ramenom, a ispod koje se nalazi malo bradavičasto izbočenje usmjereno prema dolje, bez ukrasa, izuzetan je nalaz na lokalitetu Duga ulica br. 23, što čini 1,1% nalaza vatinsko-belegiške faze vatinske kulture (Slika 3). Vrč je tamnosive boje izvana i iznutra, nešto slabije politure i s većom primjesom kvarca nego što je uobičajeno za belegišku keramiku.

Na nekropoli u Ilandži sličan se vrč pojavljuje razmjerno često. On, uz žaru vatinsko-belegiške grupe i koničnu zdjelu s tunelastim ušicama, predstavlja uobičajeni inventar groba. Vrčevi iz grobova skoro uvijek posjeduju na vrhu ručke dodatak u vidu izbojka. Najsljedniji je ulomku iz Duge ulice vrč iz groba 12, u kojem su bile neukrašena žara, konična zdjela s tunelastim ušicama i brončani saltaleon (Marijanski 1957: T. IV.4). Primjerci iz Karaburme najčešće se pojavljuju uz žare ukrašene urezivanjem (Todorović 1977: grob 242; 69-70), što ih datira u stupnjeve Br B2-C1 (Todorović 1977: 135). Najbliže analogije, kako zbog profilacije, tako i zbog trakaste ručke koja malo ili nimalo prelazi rub, nalazimo na nekropoli Cruceni (Radu 1973: pl. 3.3; pl. 5.6; pl. 6.2).

Utvrđene paralele, kao i činjenica da naš jedini primjerak dolazi u najdonjem dijelu brončanodobnog horizonta, omogućava nam dataciju ovog tipa vrča u vatinsko-belegišku fazu vatinske kulture.

Vatinsko-belegiškoj fazi pripisujemo i ulomak bikoničnog utega svijetlosive boje, ukrašen koso položenim urezanim linijama (T. 1.3).

Jedini metalni nalaz, brončani saltaleon, kako smo ranije istaknuli, također pripada ovoj fazi vatinskog kulturnog kompleksa (T. 5.7).

Statističke tabele napravljene za lokacije Parkiralište Cibale banke i Dugu ulicu br. 23, a koje pokazuju zastupljenost pojedinih oblika vatinsko-belegiške faze vatinskog kulturnog kompleksa prema dubini kulturnog sloja, dosta su slične. Najveća je koncentracija nalaza ove faze vatinske kulture na obje lokacije u najdonjim dijelovima sloja brončanog doba, dok su najbrojniji

oblici žare ukrašene pseudovrpčastim ukrasom i zdjele ukrašene urezivanjem i bradavičastim izbočenjima (Slika 3).

Vatinsko-belegiški nalazi iz Duge ulice br. 23, na temelju brojnih usporedbi, mogu se datirati u stupanj Br B2/C1 prema Reineckeu i čine jednu cjelinu s ranije objavljenim nalazima s položaja robne kuće "Na-ma", Parkiralište Cibale banke i Duge ulice br. 19-21.

Najnoviji nalazi pokazuju da se naselje ovoga horizonta prostiralo prema zapadu još kojih 70-tak metara, sve do broja 33 u Dugoj ulici, smještenim nasuprot robne kuće "Na-ma".

Još se neki nalazi iz Duge ulice br. 23 mogu pripisati vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture (određeni broj zdjela i lonaca zaobljenog tijela), ali se pojavljuju zajedno s crnopoliranom kaneliranom keramikom "Belegiš II" tipa. Iako tipološki pripadaju i starijoj grupi nalaza, bit će obrađeni zajedno s keramikom mlađe "Belegiš" grupe, u skladu s postojećim pretpostavkama o kontinuitetu starije i mlađe faze "Belegiš" grupe.

NALAZI KASNOBRONČANODOBNE KANELIRANE KERAMIKE ("BELEGIŠ II" GRUPA)

Kako je ranije istaknuto, unutar brončanodobnog sloja u Dugoj ulici br. 23 nije moguće jasno izdvojiti na osnovi stratigrafije horizont kasnog brončanog doba (Slika 2). Zato je to učinjeno na osnovi tipološke analize keramičkog materijala (Slike 3 i 4), pri čemu treba upozoriti da pojedini oblici prikazani u sklopu ove faze brončanog doba pripadaju, odnosno imaju svoje porijeklo u srednjem brončanom dobu i vatinsko-belegiškoj fazi vatinskog kulturnog kompleksa.

Termin "Belegiš II" grupa prvi je put upotrijebio N. Tasić obrađujući nalaze s Gomolave (Tasić 1965a: 198). Radi se o crnopoliranoj kaneliranoj keramici, koju je on smjestio u stupnjeve Ha A-B kasnog brončanog doba (Tasić 1965a: 201).

Odlike keramike ove grupe su: crnopolirana vanjska površina finijeg posuđa, ukrašavanje kaneliranjem koje je horizontalno na vratu, a vertikalno, koso ili turbanasto na trbuhu, sklonost bikoničnom oblikovanju posuđa, česta pojava roščića i težnja ka četverostranoj simetriji (četiri roščića, ručke) (Forenbaher 1991: 57).

Najčešći oblici "Belegiš II" grupe su žare, ukrašene kaneliranjem, zatim slijede zdjele, zastupljene s nekoliko tipova i varijanti i lončići S-profilacije. Gruba je keramika zastupljena loncima zaobljenog tijela i nekim varijantama zdjela.

1) žare (T. 7; T. 8; T. 9)

To su žare cilindričnog ili koničnog vrata, ukrašenog horizontalnim kaneliranjem ili sasvim rijetko žlijebljenjem, razgrnutog ruba, s bradavičastim izbočenjima raspoređenim na prijelazu vrata u rame. Na ramenu se nalaze vertikalne

ili složenije organizirane kanelure, dok na trбуhu, koji može biti vertikalno ili koso kaneliran, dolaze tunelaste ručke i bradavičasta izbočenja.

Kako su posude ovog tipa najčešće služile za pohranjivanje spaljenih ostataka pokojnika, označavamo ih žarama. Različitih su dimenzija, pri čemu one manje (T. 7.3) sigurno nisu mogle poslužiti kao spremište za kosti preminule osobe i pitanje je radi li se o žarama, no trenutno ne nalazimo bolji izraz. One su ujedno i najčešći oblik "Belegiš II" grupe i na naseljima i u nekropolama (Slika 3). U Dugoj ulici br. 23 čine 61% nalaza ove grupe. Razvile su se iz žara ukrašenih otiskom vrpce ili urezivanjem vatinsko-belegiške faze vatinske kulture, a što dokazuju one žare koje svojim oblikom, rasporedom ručki i bradavica, te motivima, podsjećaju na žare prethodne grupe. Ovo potvrđuje i zajedničko pojavljivanje žara ukrašenih urezivanjem i kaneliranjem. Jedina je promjena, u odnosu na žare starije grupe, pojava kaneliranja i izrazita sklonost ka crnopoliranoj površini (Forenbaher 1988: 24). Sličan razvoj žara "Belegiš II" tipa zastupa i S. Foltiny, ističući kako su najstarije one žare s horizontalnim kanelurama na cilindričnom vratu koji kasnije postaje koničan, a datira ih u Ha A stupanj (Foltiny 1966-68: 5-6).

Prema podjeli S. Forenbahera u najstariju varijantu žara, varijantu A, svrstavaju se žare koje svojim oblikom u potpunosti odgovaraju žarama "Belegiš I" tipa. To su žare razgrnutog oboda, cilindričnog vrata i širokog oblog trбуha. Vrat je ukrašen širokim horizontalnim, a rame i trбуh vertikalnim kanelurama. S donje strane nalaze se četiri simetrično postavljene široke tunelaste ručke, a između njih na ramenu su šiljaste bradavice ili roščići, okruženi kanelurama (Forenbaher 1988: 24). Ovaj se tip žara pojavljuje zajedno s onima "Belegiš I" tipa u stupnju Br C2 (Forenbaher 1988: 33). Ova najstarija varijanta žara "Belegiš II" utvrđena je u Dugoj ulici br. 23. To su ulomci ramena žara ukrašeni bradavičastim izbočenjima i okruženi polukružnim kanelurama, uglavnom svijetlosive do tamnosive boje (T. 8.3), a najčešće se pojavljuju na dubini između 2,25-2,50 m, kao i žare vatinsko-belegiške faze vatinske kulture ukrašene pseudovrpčastim ukrasom i urezivanjem, što bi bila još jedna potvrda o zajedničkoj egzistenciji njihovih nosilaca. Nalazi poput spomenutih, koji su i omogućili izdvajanje ove varijante, utvrđeni su na lokalitetima Gradina u Privlaci (Forenbaher 1991: 59; sl. 3.2), u Sarvašu (Šimić 1992: 38) i na nekropoli Karaburma (Todorović 1977: grobovi 163, 217 i dr.).

Najstarije žare ukrašene kaneliranjem zadržavaju pored oblika još i ornamentalne kompozicije prethodnog tipa žara ukrašenih pseudovrpčastim i urezanim ukrasom. One kompozicije koje su se nekad nalazile na ramenima žara "Belegiš I" tipa sada se nalaze na ramenima žara "Belegiš II" tipa, jedino je tehnika izvedbe ukrasa sada druga - to je kaneliranje. Kanelure grupirane u paralelne kose nizove povezuju bradavičasta izbočenja na vrhu ramena s tunelastim ručkama na trбуhu (T. 8.2; T. 9.1), što je u potpunosti isti motiv kao na primjerima na T. 1.4 .ili T. 2.1, samo su tu motivi izvedeni

pseudovrpčastim ili urezanim ukrasom. Žare na kojima se nalaze ovako izvedeni ornamenti još imaju oble trбуhe i cilindrične vratove. Dakle, promijenila se samo tehnika i kvaliteta izrade keramike. Slično je i sa žarama na čijim se ramenima nalaze vertikalno, u metope raspoređene kanelure (T. 9.2). Žara već ima formiran blagobikoničan trбуh, a za ovako izvedene motive nalazimo paralele na lokalitetima Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 6.5, 7-9) i nekropolama Surčin (Vinski-Gasparini 1973: T. 4.2-6) i Ritopek (Todorović 1967: T. II.8), te lokalitetu Tomaševac (Medović 1988-89: T. III.11), gdje su žare ovog tipa datirane u stupnjeve Br D - Ha A. S Karaburme potječe nekoliko žara ukrašenih na sličan način (Todorović 1977: npr. grobovi 211, 214, 217), gdje se u metope raspoređene vertikalne kanelure na ramenu kombiniraju s roščićima raspoređenim na prijelazu vrata u rame koji su još okruženi kanelurama.

Žare varijante B, s razgrnutim obodom, blago koničnim vratom na kojem su horizontalne kanelure i oštrije oblikovanog trбуha ukrašenog vertikalnim kanelurama i roščićima iznad ručki (Forenbaher 1988: 24), nisu potvrđene u Dugoj ulici, kao niti na drugim lokalitetima "Belegiš II" grupe u istočnoj Slavoniji, osim rijetkih primjera u Sarvašu (Šimić 1992: 38).

Možda prijelaz k varijanti C u zapadnom dijelu teritorija rasprostiranja "Belegiš II" grupe nalazimo u onim primjerima gdje žare profilacije "Belegiš I" grupe dobivaju na ramenu koso ili vertikalno postavljene kanelure i potom postupno postaju bikonične (T. 9.2). Ovakav razvoj možda dobiva potvrdu i u činjenici da takvi primjerci dolaze na istim dubinama s ulomcima žara varijante C. Time bi imali jedan kontinuirani razvoj započet žarama "Belegiš I" tipa do onih varijante C i D "Belegiš II" tipa, koje već pripadaju kraju starije faze kasnog brončanog doba.

Najmlađi nalazi iz Duge ulice br. 23, žare varijante C, posude su razgrnutog ruba, koničnog vrata ukrašenog horizontalnim kanelurama i oštrog bikoničnog trбуha na kojem se nalaze kratke vertikalne ili kose kanelure i tunelaste ručke i bradavičasta izbočenja. Ono što nedostaje jesu parovi roščića i ručki na bikoničnom trбуhu, a što je jedna od odlika žara varijante C, izuzev jednog jedinog primjera (T. 7.4). Karakterističan je i ulomak bikoničnog trбуha s kratkim koso formiranim kanelurama i simetrično raspoređenim tunelastim ručkama i bradavičastim izbočenjima iznad kojih se nalaze nizovi uboda (T. 7.1-2). Žare varijante C utvrđene su na skoro svim lokalitetima "Belegiš II" grupe, a najbliže usporedbe možemo naći na lokalitetima Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 3.8) i Vučedol (Forenbaher 1989: T. 6.10). Žare ove varijante pojavljuju se potkraj stupnja Br D, i karakteristični su za stupanj Ha A1, s mogućnošću trajanja do Ha A2 stupnja (Forenbaher 1988: 33). S. Foltiny za žare s koso kaneliranim izbočenim trбуhom iznad kojeg su bradavičasta izbočenja usmjerena nagore i horizontalne ručke okrenute nadolje tvrdi da su najmlađe, s mogućnošću trajanja u prijelazu u početak Ha B stupnja (Foltiny 1966-68: 6). Slično mišljenje za žare koso kaneliranog trбуha iznosi i N. Tasić (Tasić 1974: 244; Tasić 1983: 100).

Varijanta D, sa zdepasto oblikovanim žarama, gdje je kaneliranje reducirano i manje kvalitetno izvedeno nego ranije (Forenbaher 1988: 25), nije pronađena na položaju u Dugoj ulici br. 23.

Ulomak žare na T. 8.1 po svemu se razlikuje od ranije opisanih ulomaka "Belegiš II" grupe. Radi se o crnopoliranoj žari, iznutra tamnosivoj, s horizontalnim kanelurama na cilindričnom vratu i kosim na ramenu, te trakastom ručkom koja povezuje vrat s ramenom. Žare ovog oblika poznate su s nekropole Karaburma, gdje ih J. Todorović izdvaja u svoju šestu grupu i naziva ih kruškolikim žarama, te stavlja njihovu egzistenciju paralelno s mlađim žarama ukrašenim urezivanjem, žarama sa žlijebljenim ukrasom i starijim tipovima kaneliranjem ukrašenih žara, a datira ih u stupnjeve Br C2-D prema nalazima metalnih predmeta u grobovima (Todorović 1977: 130-131). Oblikom se ulomak iz Duge ulice br. 23 najviše približava posudi bez ukrasa s Karaburme pridodanoj kao prilog žari ukrašenoj urezivanjem (Todorović 1977: grob 200; 56-57), a koja još kao prilog ima brončanu pilicu datiranu u stupnjeve Br C1-C2 srednjeg brončanog doba (Todorović 1977: 140). Žara sličnog oblika, samo neukrašena, otkrivena je na lokalitetu Dalj-Studenac. Radi se o grobu koji je još sadržavao bikoničnu zdjelu kao poklopac i metalne priloge - brončanu iglu s glavicom oblika leće, topuzastu iglu i dvije sljepoočničarke (Šimić 1988: 17-18). Grob je datiran na osnovi metalnih priloga u kasnu fazu Br D i rani Ha A1 stupanj (Šimić 1993: 140-141). Ovakav oblik čest je na lokalitetima kulture grobnih humaka u Bačkoj, na primjer u Bogojevu, Hajdukovu, Velebitu i dr. (Foltiny 1966-68: T. IV.1-3), pa tu možemo vidjeti i njegovo izvorište, što ne bi bilo ništa neobično, tim prije što je veza istočnoslavonskih i jugozapadnih bačkih lokaliteta do sada višestruko potvrđena.

Ovako oblikovana žara poznata je s još nekih lokaliteta "Belegiš" grupe. Na eponimnoj nekropoli Belegiš, žara ovog oblika ukrašena je na ramenu pseudovrpčastim ukrasom, a zajedno s njom u grobu je pronađena i amforica ukrašena plitkim žlijebljenjem (Trbuhović 1960: grob 21; 174; 21-22). U Ilandži je žara sličnog oblika ukrašena urezivanjem na vratu i ramenu i bradavičastim izbočenjima između ručki (Marijanski 1957: 11; T. IV.6-7). Najbliži nam je primjer s nekropole Surčin. Žara s ovog lokaliteta ukrašena je horizontalnim kanelurama na vratu i okomitim kanelurama i bradavičastim izbočenjima na ramenu. K. Vinski-Gasparini smatra je tipičnom za kasnu kulturu grobnih humaka, a pojavljuje se u najstarijoj fazi kulture polja sa žarama horizonta Blučina-Cezavy južne Moravske (Vinski-Gasparini 1973: 27; T. 4.7; T. 4.8 žara istog oblika, ali neukrašena). Slično mišljenje o ovom tipu žara i njihovoj pripadnosti kulturi grobnih humaka iznosi i N. Tasić (Tasić 1967: 20).

Analiza crnopoliranih kaneliranih žara iz Duge ulice 23 pokazala je i potvrdila njihovu pripadnost "Belegiš II" grupi. Nalazi s ovog lokaliteta imaju najbliže paralele u nalazima iz naselja ove grupe otkrivenih

na flu istočne Slavonije (Dalj-Livadice, Privlaka, Vučedol, Sarvaš i dr.), kao i onima iz naselja i nekropola Srijema i jugozapadne Bačke. Nešto su slabije usporedbe s materijalom "Belegiš II" grupe iz Banata i sjeverozapadne Srbije, a razlika proizlazi iz drugog supstrata i drugačijih utjecaja susjednih kulturnih pojava, kao i iz činjenice da se radi o nalazima iz nekropola, odnosno o keramici namijenjenoj pogrebnom ritusu koja je u pravilu kvalitetnije izrađena.

Žare "Belegiš II" grupe iz Duge ulice br. 23 pokazuju u oblicima i motivima usku povezanost sa žarama ranijeg tipa, čime se dobiva kontinuitet naseljavanja na ovom lokalitetu. Analiza i usporedbe koje smo izveli govore o egzistenciji tijekom starije faze kasnog brončanog doba, zaključno do u Ha A1 stupanj. Rijetki su, gotovo izuzetni, nalazi mlađi od Ha A1 stupnja. Žare varijante D nisu uopće poznate, a one varijante C sasvim su malobrojne. Nalazi žara ukrašenih kaneliranjem složenijih kompozicija na ramenu između bradavičastih izbočenja i tunelastih ručki, osobitost su vinkovačkih lokaliteta i u njima treba vidjeti samostalan razvoj iz žara vatinsko-belegiške faze vatinske kulture u one "Belegiš II" grupe, uz određene utjecaje koji su doveli do promjene u tehnici ukrašavanja.

2) zdjele (T. 4; T. 5.1; T. 6)

Zdjele su, uz žare, najzastupljeniji oblik u Dugoj ulici br. 23, ali i drugim lokalitetima starije faze kasnog brončanog doba. One čine 33% nalaza "Belegiš II" grupe u Dugoj ulici br. 23. Utvrđeno je nekoliko osnovnih tipova, od kojih neki imaju veći broj varijanti (Slika 4). Metodološki gledano, najprikladnije su usporedbe s nalazima iz naselja srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba, ali zbog malog broja istraženih i objavljenih naselja, prisiljeni smo određene sličnosti potražiti i na nekropolama ovih faza brončanog doba.

2.1) zdjele zaobljenog tijela (T. 6.2-4; T. 10.1)

Zdjele ovog tipa najbrojnije su u Dugoj ulici br. 23 (Slika 4). One čine 50,9% nalaza zdjela "Belegiš II" grupe. Uzrok je u jednostavnosti njihova oblika, kao i u tome što dio zdjela ovog tipa pripada vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture. Međutim, te je primjere teško izdvojiti zbog izmiješanosti nalaza i nepostojanja stratigrafske razlike između nalaza srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba u Dugoj ulici br. 23.

a) zdjele zaobljenog tijela i zaravnjenog ruba najbrojnija su varijanta ovog tipa zdjela (T. 6.4). One čine 64,3% nalaza ovog tipa i 32% nalaza ukupnog broja zdjela "Belegiš II" grupe. Zbog fragmentarnosti nalaza, neki od primjera ove varijante možda pripadaju preostalim varijantama zdjela zaobljenog tijela.

Ove zdjele predstavljaju prijelazni tip između koničnih zdjela i zdjela uvučenog ruba, jer su stijenke u gornjem dijelu malo uvučene prema unutra (Vrdoljak 1994: 27-28). Ova varijanta ne posjeduje nikakve ukrase niti funkcionalno-dekorativne dodatke. Najveći je broj

crnopolirane ili tamnosive površine izvana, te smeđe ili sive iznutra. Rijetki su primjeri tamnosmeđih tonova i nešto slabije polirane površine, koja je samo poravnata. Ovo je inače karakteristika svake grublje posude bilo kojeg oblika i tipa.

Zdjele zaobljenog tijela otkrivene su na lokalitetu Dalj-Livadice i pripadaju vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture (Šimić 1987: 10; T. 1.9; T. 4.5-6; T. 5.9). U Sarvašu se zdjele slične profilacije nalaze u horizontu kasnobrončanodobne kanelirane keramike "Belegiš II" tipa. Tu su izdvojene u tip kalotastih zdjela zaravnjenog oboda, a ovisno o fakturi podijeljene su u dvije varijante (Šimić 1992: 35; T. 7.3, 4). One nešto grublje, smeđe boje, izdvojene u varijantu 6A, odgovaraju grubljim zdjelama ove varijante iz Duge ulice br. 23. Također, neke od zdjela izdvojenih u tip koničnih zdjela uvučenog glatkog oboda (tip 4B) možemo usporediti s vinkovačkim nalazima (Šimić 1992: T. 4.2). Todorović je slične zdjele s nekropole Karaburma izdvojio u varijantu A koničnih zdjela, koje je datirao u stupnjeve Br B2-C1 (Todorović 1977: 132-133). Zdjele ove varijante prate žare ukrašene urezivanjem pseudovrpčastim ukrasom i kaneliranjem (Todorović 1977: grobovi 128, 139, 166, 193, 199, 201, 234, 239, 242, 294).

Kako se ovaj tip pojavljuje i u donjim dijelovima sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23, a na osnovi usporedbi s ostalim lokalitetima na kojima je ova varijanta zaobljenih zdjela prisutna, moguće je pretpostaviti da se ove zdjele pojavljuju u vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture, iz koje potom prelaze u "Belegiš II" grupu starije faze kasnog brončanog doba. Ovo bi bio još jedan od razloga, pored jednostavnog oblika, zašto je ova varijanta zdjela zaobljenog tijela najbrojnija u odnosu na sve ostale tipove. Razlika između starijih i mlađih primjera, kojih je i više, je kvalitetnija izrada i učestalija pojava crnopolirane vanjske površine primjera "Belegiš II" grupe.

b) zdjele zaobljenog tijela s trakastom ručkom čine 25% nalaza ovog tipa zdjela (T. 6.2). Mogu se podijeliti u podvarijante ovisno o tome nalazi li se trakasta ručka uz ili ispod ruba. Zdjele zaobljenog tijela s trakastom ručkom uz zaravnjeni rub su crne izvana, a smeđe iznutra, dok je samo jedan primjerak iz najdonjeg dijela sloja brončanog doba smeđe vanjske i unutarnje površine. Odgovarajuće usporedbe mogu se pronaći na lokalitetima jugozapadne Bačke, gdje su zdjele ove varijante poznate s lokaliteta Odžaci V i Krčevine, a datirane su u srednje brončano doba - Br B2-C1 (Karmanski 1975: T. V.5; T. IX.3). Na nekropoli Karaburma slične su zdjele izdvojene u varijantu C koničnih zdjela i datirane su u stupnjeve Br C1-C2 (Todorović 1977: 133). Ona iz groba 88 ima manje trakaste ručke koje neznatno nadvisuju rub, a nalaze se u grobu uz žaru ukrašenu urezivanjem i iglu s loptastom glavom ukrašenom paralelnim urezima (Todorović 1977: 19). Još neke zdjele s Karaburme pripadaju ovoj varijanti. One prate žare ukrašene urezivanjem i kaneliranjem, kao i one kruškolikog oblika (Todorović 1977: grobovi 214, 236, 265, 267, 301, 331). U okviru nekropole Cruceni zdjela

sličnog oblika, s bradavičastim izbočenjima postavljenim uz rub između ručki, nađena je uz žaru ukrašenu pseudovrpčastim ukrasom (Radu 1973: grob 97; pl. 7.6).

Zdjele zaobljenog tijela s trakastom ručkom ispod ruba zastupljene su samo jednim primjerkom. Radi se o dubljoj zdjeli s debljom trakastom ručkom i crnom vanjskom i unutarnjom površinom. Na nekropoli Cruceni i ovaj oblik nalazi se uz žaru ukrašenu pseudovrpčastim ukrasom, s tim da su sada bradavičasta izbočenja, kao i trakaste ručke, smještena ispod ruba (Radu 1973: grob 98; pl. 8.2).

U ovu varijantu zdjela zaobljenog tijela uvrstili smo i rijetke primjere s tunelastom ušicom smještenom uz zaravnjeni rub (T. 6.3). Ove su zdjele tamnosive ili crnopolirane izvana, a tamnosmeđe iznutra. Ušica na njima najvjerojatnije je služila za vješanje same posude. Zdjele sličnog oblika nađene su na lokalitetu Dalj-Livadice, gdje se pojavljuju u okviru starije i mlađe "Belegiš" grupe (Šimić 1987: T. 2.5; T. 6.1, 3). U Sarvašu su izdvojene kao zdjele s tunelastom ušicom na uvučenom obodu (Šimić 1992: 35; T. 2.1), dok se na Vučedolu pojavljuju zajedno u jami s tipičnim "Belegiš II" materijalom (Forenbaher 1990: 61; T. 9.3). Tu je tunelasta ušica, kao i na nekim sarvaškim primjerima, sedlasto oblikovana. Na nekropoli Stojića Gumno u Belegišu najbližnja je prema obliku zdjela s tunelastim ušicama i rubom ukrašenim zrakasto raspoređenim pseudovrpčastim ukrasom, koja prati žaru "Belegiš I" tipa (Truhović 1960: 175; sl. 27). Zdjele s tunelastim ušicama i jezičastim izbočenjima raspoređenim uz rub, standardan su prilog uz lončić, žarama u grobovima vatinsko-belegiške faze vatinske kulture na nekropoli Ilandža (Marijanski 1957: grobovi 3, 5, 12, 14, 17). Ove zdjele datirane su na ovoj nekropoli, osim žarama, i brončanim bodežom i iglom s rebrasto žlijebljenom glavicom u stupanj Br C (Marijanski 1957: grob 3; T. I.4-8). Todorović je na nekropoli Karaburma slične zdjele uvrstio također u varijantu C koničnih zdjela (Todorović 1977: 133). Zdjele s tunelastim ušicama na ovoj nekropoli prate žare ukrašene urezivanjem, a kao dodatak uz rub i ove karaburmske imaju bradavičasta izbočenja (Todorović 1977: grobovi 155, 168).

Zdjele zaobljenog tijela s trakastim ručkama uz ili ispod ruba, kao i one s tunelastim ušicama, uglavnom se pojavljuju u donjim dijelovima sloja brončanog doba. Na osnovi toga, te iznesenih usporedbi, možemo pretpostaviti da je ova varijanta bila u upotrebi u vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture iz koje je potom preuzimaju nosioci "Belegiš II" grupe, što je još jedna potvrda o kontinuitetu srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba na lokalitetima istočne Slavonije (Privlaka, Dalj-Livadice, Vinkovci).

c) zdjele zaobljenog tijela s bradavičastim izbočenjima uz ili ispod ruba (T. 10.1) varijanta su koja je naslabije zastupljena u okviru ovog tipa zdjela. Njoj pripada 10,7% nalaza (Slika 4). Radi se o zdjelama crnopolirane vanjske površine, dok su smeđe iznutra. Slična je zdjela otkrivena na Vučedolu u jami s ulomcima tipičnih "Belegiš II" žara (Forenbaher 1990: T. 1.7). Na

lokalitetu Bogojevo u jugozapadnoj Bačkoj slična je zdjela datirana u kraj srednjeg i početak kasnog brončanog doba — Br C2-D (Karmanski 1975: 13; T. XIII.3). Na nekropoli Karaburma ove su zdjele izdvojene u B varijantu koničnih zdjela, pri čemu se bradavičasta izbočenja nalaze uz ili ispod ruba, a datirane su u stupnjeve Br B2-C1 (Todorović 1977: 133). Nalažene su uz žare ukrašene urezivanjem i kaneliranjem (Todorović 1977: grobovi 234, 299, 302, 317).

Zdjele ove varijante iz sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23 pripadati će "Belegiš II" grupi. Osnova ovakvog zaključka je crnopolirana vanjska površina ovih zdjela, sam njihov položaj unutar sloja, kao i analogije na drugim lokalitetima "Belegiš II" grupe.

Zdjele zaobljenog tijela (sa svojim varijantama) iz Duge ulice br. 23 karakteristične su i za vatinsko-belegišku fazu vatinske kulture i za "Belegiš II" grupu, osim varijante s bradavičastim izbočenjima, koja prema analizi pripada horizontu "Belegiš II" grupe. Rezultat toga je i njihova brojnost u odnosu na ostale tipove, no zbog izmiješanosti nalaza jedne i druge grupe teško je točno definirati koji primjeri idu u stariju, a koji u mlađu grupu nalaza. Pokušali smo to odrediti na osnovi kvalitete izrade i izgleda vanjske površine posuda, naravno vodeći računa o položaju u sloju. Zdjele ovoga tipa vatinsko-belegiške faze vatinske kulture tamnosmeđe su izvana i iznutra, a odlika zdjela zaobljenog tijela "Belegiš II" grupe bila bi crnopolirana vanjska površina, dok su iznutra većinom sivosmeđe, poput žara iste grupe. Najvažnije je to što se ovaj tip pojavljuje još tijekom srednjeg brončanog doba i potom nastavlja u "Belegiš II" grupi iz starije faze kasnog brončanog doba.

2.2) zdjele uvučenog ruba (T. 6.1,5; T. 10.2-3)

Ove su zdjele karakteristične za kulturu polja sa žarama zapadnog Međuriječja, kao i za grupe istočno od Dunava, a svojim različitim varijantama prisutne su tijekom cijelog kasnog brončanog doba u čitavoj Karpatskoj kotlini (Forenbaher 1991: 59).

Najčešće su fino crnopolirane izvana, dok su iznutra oker do smeđe. Najbrojnije su u gornjem dijelu brončanodobnog sloja u Dugoj ulici br. 23 (Slika 4), iako ih sporadično ima i u donjim dijelovima ovog sloja. Ovaj tip zdjela zastupljen je s 14,5% nalaza od ukupnog broja zdjela "Belegiš II" grupe. Kao i zdjele prethodnog tipa, i ove možemo podijeliti u nekoliko varijanti:

a) zdjele uvučenog ruba bez ukrasa ili funkcionalno-dekorativnih dodataka predstavljaju najjednostavniju varijantu ovoga tipa (T. 10.2). Zastupljene su s tri primjerka, što čini 37,5% nalaza ovog tipa. Sve su crno polirane vanjske površine, a sivosmeđe su iznutra.

Na lokalitetu Dalj-Livadice zdjele ove varijante pripadaju mlađoj fazi "Belegiš" grupe (Šimić 1987: 9; T. 2.4). Iste su zdjele otkrivene na Vučedolu, a datirane su brončanom topuzastom iglom ukrašenom urezanim motivima jelove grančice i brončanim bodežom u stupnjeve

Br D i Ha 1 (Forenbaher 1990: 59-60; T. 3.4, 6; T. 6a.1-2). J. Šimić izdvaja ove zdjele iz naselja u Sarvašu u tip koničnih zdjela glatkog uvučenog ruba (Šimić 1992: 33; T. 4.11). One su datirane, poput vučedolskih primjeraka, iglom s glavicom oblika leće i topuzastom iglom u kasni Br D i Ha A1 stupanj (Šimić 1993: 140). Ona smatra da su zdjele ove varijante, kao i one uvučenog kaneliranog ruba, a kojih nema u Dugoj ulici br. 23, ušle u "Belegiš II" grupu putem utjecaja kulturnog kruga Baiersdorf-Velutice krajem Br D i početkom Ha A1 stupnja (Šimić 1992: 32). Na lokalitetu Krčevine u jugozapadnoj Bačkoj nađena je zdjela uvučenog ruba, datirana u srednje brončano doba (Karmanski 1975: 10; T. IX.6). S nekropole Karaburma poznata je zdjela iste profilacije (Todorović 1977: grob 313) koju Todorović izdvaja u grupu koničnih zdjela i datira je u stupnjeve Br B2-C1 (Todorović 1977: 132-133). Na nekropolama Vojlovica I i II ove zdjele poslužile su kao poklopci žara datiranih u kraj srednjeg i u stariju fazu kasnog brončanog doba (Bukvić-Gačić 1982: 42-45).

Crnopolirana vanjska površina svih zdjela ove varijante, kao i brojne usporedbe, ukazuju da one pripadaju starijoj fazi kasnog brončanog doba, odnosno "Belegiš II" grupe.

b) zdjele s pseudoušicom uz ili ispod uvučenog ruba zastupljene su s dva primjerka (T. 6.1), što čini 25% nalaza ovog tipa. Jedna je crnopolirana izvana, a tamnosiva iznutra, dok je druga sekundarno gorila, pa joj je vanjska površina oker boje, a unutrašnjost je ostala tamnosiva.

Zdjela uvučenog ruba s lažnom tunelastom ušicom nađena je na lokalitetu Dalj-Livadice u sondi s malom brončanom narukvicom datiranom u Br D-Ha A1 stupanj (Šimić 1987: 8; T. 1.1). Ove su zdjele izdvojene u Sarvašu u tip 2B koničnih zdjela koje na ili ispod uvučenog ruba imaju sedlasto oblikovane ručkice (Šimić 1992: 35; T. 2.2-4), slično zdjeli s nekropole Karaburma koja prati žaru ukrašenu kaneliranjem (Todorović 1977: grob 116). S iste nekropole potječe još jedna zdjela s pseudoušicom ispod uvučenog ruba (Todorović 1977: grob 199). Na nekropolama Stojića Gumno u Belegišu (Trbuhović 1960: grob 10; sl. 32) i Ilandža (Marijanski 1957: grob 1; T. I.3) uz žare ukrašene kaneliranjem nađene su zdjele uvučenog ruba s tunelastim ušicama i bradavičastim izbočenjima.

Dakle, sve zdjele ove varijante nalažene su uz materijal karakterističan za "Belegiš II" grupu, pa na osnovi toga, kao i položaja u sloju, možemo reći kako pripadaju kasnobrončanodobnoj "Belegiš II" grupi.

c) zdjele uvučenog ruba s trakastim ručkama zastupljene su samo jednim primjerkom (T. 10.3), što čini 12,5% nalaza ovog tipa. Radi se o zdjeli koja je crnopolirana izvana, a tamnosiva iznutra.

Na nekropoli Cruceni zdjele uvučenog ruba s trakastim ručkama nalaze se uz žare ukrašene pseudovrpčastim ukrasom (Radu 1973: grobovi 85, 93, 94), što bi značilo da pripadaju vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture.

Ipak, zdjelu ove varijante iz Duge ulice br. 23 uvrstili bismo u "Belegiš II" grupu, jer to je zdjela crne, sjajno polirane površine. Značajno je i to što ostale zdjele ovoga tipa pripadaju horizontu starije faze kasnog brončanog doba, što je još jedan argument za izneseni zaključak.

d) zdjele s četiri simetrično raspoređena roščića na uvučenom rubu jedan su od najkarakterističnijih oblika "Belegiš II" grupe. U Dugoj ulici br. 23 nađena su samo dva primjerka (T. 6.5), što je 25% nalaza ovog tipa. Na nedalekom položaju parkirališta Cibale banke otkrivene su iste zdjele pri samom vrhu brončanodobnog sloja (Forenbaher 1988: 26; Slika 3). Primjeri iz Duge ulice br. 23 crni su, sjajno polirni i izuzetno tankih stijenki. Bez ukrasa su, osim što jedan od sačuvanih roščića ima sačuvane plitke kanelure s donje strane.

Zdjele ove varijante nađene su i na Gradini u Privlaci (Forenbaher 1991: sl. 4.1), Dalj-Livadicama (Šimić 1987: T. 3.9; T. 5.10; T. 6.4), a posebno su česte u Sarvašu, gdje su zastupljene s 21% nalaza od ukupnog broja zdjela (Šimić 1992: 38; T. 1.1-5). Na Vučedolu je zdjela ovog oblika nađena u jami s brončanim bodežom datiranim u stupnjeve Br D i Ha A1 (Forenbaher 1990: T. 6.4; T. 7.4; T. 9.4). Ove su zdjele brojne i na lokalitetima Gomolava kod Hrtkovaca (Tasić 1965a: T. XVII.1-2; Medović 1988-89: T. III.2), u Bogojevu I u jugozapadnoj Bačkoj (Karmanski 1975: T. XIII.5).

Za sve zdjele ovog tipa na osnovi usporedbi, kao i koncentracije u gornjim dijelovima sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23, možemo reći da su jedna od glavnih značajki "Belegiš II" grupe. Njihova zastupljenost (14,6% ukupnog broja zdjela "Belegiš II" grupe) samo potvrđuje pretpostavke zasnovane na analizi žara "Belegiš II" grupe kako se horizont starije faze kasnog brončanog doba u Dugoj ulici br. 23, odnosno "Belegiš II" grupa, završava u tijeku Ha A1 stupnja.

2.3) bikonične zdjele (T. 10.4)

Ovaj tip zdjela zastupljen je samo jednim primjerkom, što je 1,8% nalaza zdjela "Belegiš II" grupe. To je zdjela cilindričnog vrata s jače profiliranim rubom i ostrim bikoničnim trbuhom. Zdjela je crne vanjske i unutarnje površine. Najsličnija joj je zdjela-poklopac iz paljevinskog groba s lokaliteta Dalj-Studenac. Zdjela je na osnovi metalnih priloga (brončana igla s glavicom oblika leće i topuzasta igla) datirana u Ha A1 stupanj (Šimić 1988: 17; slika na strani 61). Svojom se profilacijom zdjela iz Duge ulice br. 23 približava još jednom tipičnom "Belegiš II" obliku. To je bikonična zdjela s horizontalnim žlijebovima na ramenu i tunelastim ručkama, koje su katkada vertikalno kanelirane, a poznata je samo s pojedinih lokaliteta ove grupe u istočnoj Slavoniji - Privlaka, Osijek, Dalj-Livadice, Sarvaš (Forenbaher 1991: 60-61). Zdjela iz Duge ulice br. 23 nađena je pri samom vrhu sloja brončanog doba. Na osnovi toga možemo pretpostaviti da se radi o neukrašenoj i starijoj varijanti bikoničnih zdjela "Belegiš II" grupe koje će kasnije, u mlađoj fazi, dobiti ukras žlijebljenja.

Ovime je još jednom potvrđena datacija o prestanku života naselja u Ha A1 stupnju.

2.4) zdjele S-profilacije (T.4; T. 5.1)

Zdjele ovog tipa druge su po brojnosti, odmah iza zdjela zaobljenog tijela, i čine 32,7% nalaza zdjela "Belegiš II" grupe (Slika 4). U okviru ovog tipa razlikujemo nekoliko varijanti, ovisno o postojanju ukrasa i kvaliteti izrade.

a) zdjele S-profilacije s ljevkastim vratom i izvijenim rubom, te koso položenim kanelurama na ramenu, između kojih su raspoređena bradavičasta izbočenja (T. 4.4), najbrojnija su varijanta ovoga tipa (44%). Sve su tankih stijenki s crnopoliranom vanjskom površinom i sivo-smeđom unutarnjom.

Zdjela slične profilacije nađena je na nekropoli Ilandža u grobu 1, zajedno sa žarom ukrašenom kaneliranjem i zdjelom uvučenog ruba (Marijanski 1957: 9; T. I.1-3). Ova zdjela u potpunosti odgovara primjercima iz Duge ulice br. 23, jedina je razlika u izgledu dna. Dok je ono na zdjeli iz Ilandže nisko i prstenasto, dna zdjela iz Vinkovaca su ravna. Istu profilaciju i dno ima zdjela izdvojena u tip A bikoničnih zdjela s nekropole Karaburma (Todorović 1977: grob 138), koja je, međutim, na ramenu i vratu ukrašena snopovima urezanih linija, što je datira u stupnjeve Br B2-C1 (Todorović 1977: 132).

Zdjele ove varijante, prema tehnici kojom su ukrašene, kao i na osnovi položaja u sloju brončanog doba u Dugoj ulici br. 23, pripadaju "Belegiš II" grupi.

b) zdjele S-profilacije s kraćim ljevkastim vratom i izvijenim rubom, te postupnim prijelazom u rame, na kojem se nalaze izuzetno plitke, koso položene kanelure raspoređene oko bradavičastog izbočenja (T. 5.1), zastupljene su samo jednim primjerkom, što je 5,5% nalaza ovoga tipa. Donji dio zdjele je izrazito plitak, pa ona možda završava niskom prstenastom nogom, poput primjera iz Ilandže (Marijanski 1957: T. I.2). Ona je crne površine izvana i tamnosive iznutra. U gornjem dijelu stijenke posude su izuzetno tanke, dok je donji dio upola deblji.

Kako se ova varijanta neznatno razlikuje od prethodne, i nju možemo svrstati u "Belegiš II" grupu.

c) zdjele S-profilacije s višim ljevkastim vratom i trakastom ručkom koja povezuje rub s ramenom (T. 4.1-2) zastupljene su s četiri primjerka, što je 22% nalaza ovog tipa. Na ramenu se nalaze koso položene kanelure, između kojih su raspoređena bradavičasta izbočenja, a jedno se od njih nalazi i ispod ručke. Vanjska je površina crno ili tamnosivo polirana, dok su iznutra tamnosive. Samo je jedna zdjela tamnosmeđe boje, bez kanelura i bradavičastih izbočenja, ali je taj primjerak, poput svih, izuzetno tankih stijenki (T. 4.2).

Određene sličnosti mogu se pronaći u ulomcima dubljih zdjela ukrašenih kosim kanelurama na ramenu i točkastim ubodima na prijelazu vrata u rame iz Bogojeva,

koji se datiraju u početak kasnog brončanog doba (Karmanski 1975: 14; T. XIV.3-5).

Ove su zdjele, uz one varijante a) ovoga tipa, najkvalitetnije izrađene zdjele iz sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23. S njima se jedino mogu usporediti žare "Belegiš II" grupe i zdjele s četiri simetrično raspoređena roščića na uvučenom rubu. One su za sada, ako izuzmemo zdjelu iz groba u Ilandži, jedini primjeri ovog tipa zdjela u naseljima i nekropolama "Belegiš II" grupe.

d) zdjele S-profilacije i nižeg koničnog vrata (T. 4.3) zastupljene su s četiri primjerka, što čini 22% posto nalaza ovog tipa. Sve su smeđe vanjske i unutarnje površine, grublje fakture, s dosta primjesa kvarca. Nemaju ukrasa niti funkcionalno-dekorativnih dodataka. Najbliže analogije pronalazimo na lokalitetu Dalj-Livadice, gdje ovakva zdjela, s naglašenim prijelazom vrata u rame, pripada vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture (Šimić 1987: 10; T. 4.8).

Kako se ove zdjele nalaze na istim dubinama kao one ukrašene kaneliranjem, možda pripadaju "Belegiš II" grupi, iako je to teško sa sigurnošću tvrditi, jer radi se o zdjelama koje pripadaju gruboj keramici, koja se teško može točno datirati.

e) zdjele S-profilacije s dužim ljevkastim vratom i naglašenim prijelazom u rame u vidu žlijeba, na kojem se nalazi bradavičasto izbočenje (T. 4.5), zastupljene su samo s jednim primjerkom, a to je 5,5% nalaza ovog tipa. Ova je zdjela tamnosive površine izvana i iznutra.

Zdjela istog oblika ukrašena urezivanjem i točkastim ubadanjem nađena je na lokalitetu Dalj-Livadice i pripada mlađem stupnju vatinsko-belegiške faze vatinske kulture (Šimić 1987: 13-14; T. 9.6).

Slično prethodnoj varijanti, i ovu je teško datirati. Zbog karakteristične profilacije i smještaja u sloju pripadala bi "Belegiš II" grupi.

Zdjele S-profilacije iz Duge ulice br. 23 na temelju položaja u sloju, kao i karakterističnog načina ukrašavanja izvedenog kaneliranjem, pripadaju "Belegiš II" grupi starije faze kasnog brončanog doba. Varijante grublje fakture i bez karakterističnog ukrasa teško je sa sigurnošću pripisati ovoj grupi, ali kako se pojavljuju zajedno s onima koje imaju kanelirani ukras i slične su profilacije, na osnovi toga smještamo ih u stariju fazu kasnog brončanog doba, iako vjerojatno svoje porijeklo imaju u vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture.

3) lončići (T. 5.4)

Lončići razgrnutog oboda i blage S-profilacije, smeđi izvana i iznutra, izuzetno tankih stijenki, registrirani su samo u gornjim dijelovima brončanodobnog sloja (Slika 3). Zastupljeni su s dva primjerka, što je 1,2% nalaza "Belegiš II" grupe. Najbliže usporedbe nalazimo u Sarvašu (Šimić 1992: T. 7.6) i Dalj-Livadicama (Šimić 1987: T. 3.6; T. 7.4-5), gdje su datirani u stariju fazu kasnog brončanog doba, odnosno pripadaju "Belegiš II" grupi.

4) lonci zaobljenog tijela (T. 5.2,5)

Lonci zaobljenog tijela pripadaju vrsti grube keramike. Zastupljeni su sa šest primjeraka, što je 3,6% nalaza "Belegiš II" grupe. Ravnomjerno su raspoređeni unutar sloja brončanog doba u Dugoj ulici br. 23 (Slika 3). Svi su smeđi ili tamnosmeđi, osim jednog koji je crnopoliran i koji je više S-profilacije (T. 5.5). Njemu je najbližiji ulomak s lokaliteta Dalj-Livadice (Šimić 1987: T. 1.7). Jedan od lonaca zaobljenog tijela ima uz rub bradavičastu ručicu (T. 5.2), poput primjera iz Privlake (Forenbaher 1991: T. 4.8) ili Dalj-Livadica (Šimić 1987: T. 5.5). Lonci ovog oblika, ali bez funkcionalno-dekorativnih dodataka, otkriveni su u Sarvašu (Šimić 1992: T. 8.1, 3, 5), Dalj-Livadicama (Šimić 1987: T. 5.3) i nekropoli Karaburma (Todorović 1977: grobovi 239 i 281).

Kako se radi o kućnoj keramici prisutnoj kroz cijelo brončano doba, tako i ove lonce ne možemo preciznije datirati jer su potvrđeni kroz cijeli brončanodobni sloj u Dugoj ulici br.23.

Bikonični pršljenak (T. 5.3) tamnosive boje također je teško preciznije kulturno odrediti. Prema dubini na kojoj je nađen mogao bi se pripisati "Belegiš II" grupi, kao i dno malene posudice - igračke (T. 5.6).

Karakteristična je pojava, što se tiče "Belegiš II" nalaza, nedostatak tipičnih crnopoliranih peharčića na nozi, ukrašenih horizontalnim kanelurama na ramenu, a koje nalazimo na susjednoj lokaciji, Parkiralište Cibale banke, u jami iz koje potječu i ulomci brončanog bodeža i nekoliko perli od staklene paste (Majnarić-Pandžić 1984: 68; sl. 6.3-4; Forenbaher 1991: 56-57). Nedostaju i zdjele razgrnutog ruba i oštrog bikoničnog turbanasto kaneliranog trbuha, ukrašene horizontalnim žljebićima na ramenu. Jedino bikonična zdjela s lokacije Duga ulica br. 23 svojom profilacijom donekle odgovara navedenom tipu, ali ona nema nikakvog ukrasa na sebi. Možda se radi o starijoj i neukrašenoj varijanti ovog tipa zdjela "Belegiš II" grupe. One s horizontalnim žljebovima na ramenu nađene su u Privlaci (Forenbaher 1991: sl. 4.2, 4, 6), Sarvašu (Forenbaher 1991: sl. 5.1-2) i Osijeku (Forenbaher 1991: sl. 1). Zanimljivo je što ih nema niti na Vučedolu, kao ni na ostalim lokalitetima "Belegiš II" grupe, pa se možda radi samo o tipičnom obliku mlađeg horizonta naselja sa zapadne periferije rasprostiranja ove grupe. Potvrdu ovakvom zaključku daje naselje na lokalitetu Dalj-Livadice, gdje je ovaj tip zdjele registriran samo jednim primjerkom (Šimić 1987: T. 2.6), koji to naselje, poput vinkovačkog, datira do u Ha A1 stupanj (Šimić 1987: 17). Već je ranije istaknut nedostatak koničnih zdjela kaneliranog uvučenog ruba, koje su smatrane za utjecaj kulture polja sa žarama. Od inače tipičnog "Belegiš II" inventara nema niti kalotastih šalica s masivnom ručkom koja nadvisuje rub.

Analiza našeg cjelokupnog materijala "Belegiš II" grupe dala je slične rezultate postignute analizom keramičkog materijala iz iskopavanja u Sarvašu (Šimić 1992: 34-38). Na jednom i drugom lokalitetu najbrojnije su posude koje na nekropolama imaju funkciju žare, a iza njih prema učestalosti slijede zdjele s različitim tipovima i varijantama.

Nešto je veća razlika između ova dva lokaliteta u učestalosti pojedinih tipova zdjela. Najbrojnije su zdjele u Dugoj ulici br. 23 one zaobljenog tijela, zastupljene s 50,9% nalaza, dok u Sarvašu čine oko 25,5% nalaza zdjela (kalotaste zdjele zaravnjenog ruba - tip 6A i 6B). Uzrok je možda u tome što ovom tipu u Dugoj ulici br. 23 u Vinkovcima pripadaju i neke od zdjela iz vatinsko-belegiškog horizonta, a koje nismo mogli izdvojiti zbog nepostojanja stratigrafske razlike između dvije faze brončanog doba utvrđene na ovom položaju. Razlika je i u postotku zastupljenosti zdjela uvučenog ruba. Dok su u Dugoj ulici br. 23 prisutne s 14,6% nalaza ove grupe, u Sarvašu, ako zbrojimo postotke zastupljenosti zdjela kojima je zajednički uvučeni rub, čine oko 70,5% nalaza zdjela (Šimić 1992: 38). Najveća je razlika u udjelu zdjela s rogolikim izbočenjima na uvučenom rubu. U Dugoj ulici br. 23 utvrđena su svega dva primjerka, dok u Sarvašu ovom tipu pripada 21% ukupnog broja nalaza zdjela. Ovo bi značilo da je naselje u Sarvašu mlađe nego ono u Vinkovcima. To potvrđuju i nalazi žara na ovom lokalitetu. Naime, u Sarvašu su najbrojnije žare varijante C, a prisutna je i jedna najmlađeg tipa D. Ovi podaci ukazuju na jedan mlađi horizont "Belegiš II" grupe, odnosno da naselje traje tijekom Ha A1 i Ha A2 stupnja (Šimić 1992: 38), za razliku od vinkovačkog, gdje smo na osnovi nalaza (svega nekoliko žara varijante C, dvije zdjele s rogolikim izbočenjima na uvučenom rubu, itd.) zaključili kako ono prestaje tijekom Ha A1 stupnja (najvjerojatnije početkom ovog stupnja).

Zdjele S-profilacije uopće nisu registrirane u Sarvašu, dok u Vinkovcima čine trećinu nalaza zdjela "Belegiš II" grupe. Time se potvrđuje pretpostavka da je sarvaško naselje mlađe, jer zdjele S-profilacije imaju porijeklo u vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture, iz koje prelaze u "Belegiš II" grupu. Zastupljenost ostalih oblika "Belegiš II" grupe na ova dva lokaliteta, osim lonaca, koji su u Sarvašu mnogo češći nego u Vinkovcima, pokazuje neznatna odstupanja.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zaštitnim arheološkim istraživanjima provedenim 1993. godine u Dugoj ulici br. 23 ustanovljeno je postojanje brončanodobnog sloja bogatog keramičkim nalazima. Ostaci arhitekture nisu utvrđeni, ali nalazi s okolnih lokacija (robna kuća "Na-ma", Parkiralište Cibale banke, Duga ulica br. 19-21) ukazuju na dugotrajno naselje iz vremena srednjeg i starije faze kasnog brončanog doba, koje se smjestilo na povišenoj, lijevoj obali Bosuta.

Najstariji nalazi brončanog doba s lokacije u Dugoj ulici br. 23 pripadaju vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture, odnosno posljednjoj fazi slavonsko-srijemske vatinske kulture, datirane u stupnjeve Br B2-C1 (Majnarić-Pandžić 1984: 79). Ona se na lokalitetima Vinkovaca neposredno nastavlja na nalaze ranije faze slavonsko-srijemske vatinske kulture, definirane kao tip "Lovas". Karakteristični nalazi ove faze vatinske kulture jesu posude koje na nekropolama imaju funkciju žara, a

ukrašene su pseudovrpčastim ornamentom i urezivanjem, zatim zdjele karakteristične profilacije s urezanim ukrasom i amforice s ansa cornuta, urezanim ornamentom i bradavičastim izbočenjima. Ovom horizontu pripada i vrč ljevkašta vrata s trakastom ručkom koja povezuje rub s ramenom i blagobikoničnim trbuhom. Također i određeni broj zdjela zaobljenog tijela pripada vatinsko-belegiškoj fazi vatinske kulture, kojoj pripada i jedini metalni nalaz iz brončanodobnog sloja - brončani saltaleon.

Lokaliteti Gradina u Privlaci i Dalj-Livadice pružaju najbliže usporedbe s ovim horizontom srednjeg brončanog doba iz Duge ulice br. 23. Također su indikativne i veze s lokalitetima jugozapadne Bačke, na kojima nalazimo dosta sličnosti s oblicima ove faze vatinske kulture, kao i sa srijemskim lokalitetima, u prvom redu naseljem na Gomolavi, te na nekropolama Belegiš i Surčin. Jedina je razlika u nepostojanju složenije ornamentike izvedene pseudovrpčastim ili urezanim ukrasom na ramenima žara iz Duge ulice br. 23, tako česte na lokalitetima koji se nalaze u istočnom dijelu teritorija rasprostiranja vatinsko-belegiške faze vatinske kulture.

Izuzetno je važna i usporedba s lokalitetom Podgorač, naseljem na kojem su zastupljena licenska i transdanubijska inkrustirana keramika. Tehnika ukrašavanja na licenskoj keramici s ovog lokaliteta adekvatna je onoj na nekim nalazima iz Duge ulice br. 23, a i sama činjenica da je na lokaciji "Hotela" utvrđena licenska keramika, govori o kontaktu slavonsko-srijemske varijante vatinske kulture i licenske keramike, što će dovesti do nastanka vatinsko-belegiške faze vatinske kulture upravo na lokalitetima istočne Slavonije, gdje je ovaj susret i potvrđen (npr. Novigrad na Savi). Ovo je ujedno i donja granica postojanja naselja ove faze vatinske kulture, kao i brončanodobnog sloja s lokacije u Dugoj ulici br. 23.

Naselje vatinsko-belegiške faze vatinske kulture zamijenjeno je onim "Belegiš II" grupe. Slično zauzimanje ranijih kasnovatinskih položaja od strane "Belegiš II" grupe utvrđeno je i u Privlaci, Dalju i Aljmašu (Forenbaher 1991: 62). Za kontinuitet naseljavanja na položaju u Dugoj ulici br. 23 i uopće na tlu Vinkovaca nalazimo potvrdu u postojanju određenih keramičkih oblika i motiva u mlađoj "Belegiš" grupi, koji svoje porijeklo imaju u horizontu srednjeg brončanog doba. Tako je utvrđena prisutnost žara varijante A "Belegiš II" grupe, poznate od ranije s Gradine u Privlaci, a sada i na lokalitetu u Vinkovcima. One svojim oblikom i fakturom odgovaraju žarama vatinsko-belegiške faze, jedina je razlika u načinu izvođenja ornamenta. Sada je to kaneliranje. Ovo neprekinuto zaposjedanje lokaliteta potvrđuju i žare koje na ramenu imaju motive već od ranije poznate sa žara starije "Belegiš" grupe, odnosno složenije kompozicije koje se sastoje od vertikalnih ili koso organiziranih kanelura koje povezuju bradavičasta izbočenja smještena na prijelazu vrata u rame i tunelaste ručke smještene na blagobikoničnom truhu. Indikativan je nedostatak žara varijante B, inače do sada nepoznatih na lokalitetima istočne Slavonije, što bi moglo ukazivati na lokalne specifičnosti ove grupe. Žare varijante C zastupljene su u najgornjim dijelovima brončanodobnog

horizonta s malim brojem nalaza, od kojih samo jedan pokazuje karakterističnu kompoziciju na trbuhu, sastavljenu od prema gore usmjerenih rogolikih izbočenja i horizontalnih drški.

Ovaj podatak, kao i nedostatak žara varijante D, vrlo je važan za dataciju kasnobrončanodobnih nalaza iz Duge ulice br. 23. Prisutnost žara varijante A, datiranih u stupnjeve Br C2-D i mali broj ulomaka žara varijante C, datiranih u kasnu fazu Br D i Ha A1 stupanj ukazuju da život na naselju traje još u Ha A1 stupnju, kada dolazi do prekida. Ovu dataciju potvrdile bi i usporedbe s lokalitetima "Belegiš II" grupe na kojima su utvrđeni nalazi koji pripadaju mlađoj fazi "Belegiš II" grupe, a kojih nema u Dugoj ulici br. 23 (bikonične zdjele s horizontalnim žlijebovima na ramenu, mali broj zdjela s rogolikim izbočenjima na uvučenom rubu i žara varijante C, itd.).

Karakterističan je ulomak žare cilindričnog horizontalno kaneliranog vrata i koso kaneliranog ramena povezanih trakastom ručkom. Ovaj se oblik smatra na lokalitetima "Belegiš II" grupe utjecajem kulture grobnih humaka, s najbližom usporedbom u paljevinskom grobu na lokalitetu Dalj-Studenac, datiranim na osnovi igle s glavicom u obliku leće u raniji Ha A stupanj (Šimić 1988: 17-18; Šimić 1993: 140-141).

Zdjele zaobljenog tijela nastavljaju se iz ranijeg horizonta, uz pojavu nekih novih tipova. To su prije svega zdjele uvučenog ruba, kao i one oštrog bikoničnog oblika, dok zdjele S-profilacije dobivaju u "Belegiš II" grupi ukras izveden kaneliranjem.

Gruba se keramika nastavlja ranije utvrđenim oblicima iz horizonta vatinsko-belegiške faze, što nije ništa neobično, ako znamo dugotrajnost jednostavnih oblika namijenjenih kućnoj uporabi.

Mnogobrojne sličnosti nalazimo na lokalitetima "Belegiš II" grupe kao što su Gradina u Privlaci, Sarvaš, Vučedol i Dalj-Livadice, čime se stvara jedna uža regija u zapadnom dijelu područja rasprostiranja

"Belegiš II" grupe, koja je ranije smatrana samo za mjesto kratkotrajnih prodora nosilaca ove grupe (Tasić 1983: 100-101). Karakterističan je nedostatak nalaza kulture polja sa žarama (npr. zdjele uvučenog kaneliranog ruba), tako dobro registriranih na naseljima u Sarvašu i Osijeku, što je i za očekivati, s obzirom da je riječ o najzapadnijim lokalitetima "Belegiš II" grupe, smještenima neposredno uz granicu prema kulturi polja sa žarama zapadnog Međuriječja.

Istraživanje na lokaciji u Dugoj ulici br. 23, kao i ranija, izvedena na prostoru od Parkirališta Cibale banke do robne kuće "Na-ma" i broja 33 u Dugoj ulici potvrđuju postojanje naselja čiji život započinje u srednje brončano doba i traje do u stariju fazu kasnog brončanog doba (od stupnjeva Br B2 do u Ha A1). Ovo naselje svojim starijim horizontom pripada vatinsko-belegiškoj fazi slavonsko-srijemske varijante vatinske kulture. Iako u Dugoj ulici br. 23 nisu utvrđeni ostaci arhitekture ovoga horizonta, nalaz nadzemne kuće s položaja robne kuće "Na-ma" i ognjišta sa susjedne lokacije u Dugoj ulici br. 19-21 govori o naselju čiji je jedan manji dio ovim iskopavanjima istražen.

Nepostojanje razlike u sloju između starije i mlađe "Belegiš" grupe, kao i niz podataka koji ukazuju na kontinuitet, govore o dugotrajnom naseljavanju, bez prekida života između vatinsko-belegiške faze vatinske kulture i "Belegiš II" grupe. Možda izmiješanost nalaza ove dvije grupe ukazuje na bar djelomičnu zajedničku egzistenciju njihovih nosilaca, jer teško je zasada objasniti zašto nalaze obje grupe nalazimo zajedno, jedne uz druge. Kasnobrončanodobni horizont u Dugoj ulici br. 23 završava prije kraja egzistencije "Belegiš II" grupe, u stupnju Ha A1, što je slučaj i s naseljem na lokalitetu Dalj-Livadice. Na ostalim je lokalitetima život "Belegiš II" grupe prekinut krajem Ha A2 stupnja prodorom skupine Vál iz Transdanubije, pod čijim utjecajem nastaje u istočnoj Slavoniji daljska kultura (Vinski-Gasparini 1971: 10).

POPIS KRATICA

AP	- Arheološki pregled, Beograd	OZ	- Osječki Zbornik
AV	- Arheološki vestnik, Ljubljana	PJZ	- Praistorija jugoslavenskih zemalja, Sarajevo
Balcanica	- Balcanica, Godišnjak Balkanološkog instituta Srpske akademije nauke i umetnosti, Beograd	Prilozi	- Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu
GMGB	- Godišnjak Muzeja grada Beograda	RVM	- Rad vojvodanskih muzeja, Novi Sad
Izdanja HAD-a	- Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb	SCIV	- Studii si cercetari de istorie veche, Bucuresti
Obavijesti HAD-a	- Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb	VAMZ	- Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu
Opusc. Archaeol.	- Opuscula Archaeologica, Radovi Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu		

POPIS LITERATURE

- Benkovský-Pivovarovà 1992. Z. Benkovský-Pivovarovà, Zum Beginn der Belegiš Kultur, *Balkanica XXIII*, Beograd 1992, 341-349.
- Bukvić-Gačić 1982. Lj. Bukvić - Đ. Gačić, Vojlovica, Pančevo - bronzanodobne i sarmatske nekropole, *AP 23*, Beograd 1982, 42-45.
- Dimitrijević 1956. S. Dimitrijević, Prehistorijski nalazi sa Gomolave u Hrtkovcima, *Zbornik za društvene nauke Matice srpske 15*, Novi Sad 1956, 5-50.
- Dimitrijević 1966. S. Dimitrijević, *Rezultati arheoloških iskopavanja na području vinkovačkog muzeja od 1957. do 1965. godine*, Vinkovci 1966: Gradski muzej Vinkovci.
- Dimitrijević 1979. S. Dimitrijević, Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla, *Izdanja HAD-a 4*, Vinkovci 1979, 201-269.
- Dimitrijević 1979a. S. Dimitrijević, Vučedolski kulturni kompleks, u: *PJZ III*, Sarajevo 1979: Akademija nauka i umjetnosti BiH, 267-341.
- Foltiny 1966-68. S. Foltiny, Ka pozno bronzanodopskoj keramici Vojvodine, *RVM 15-17*, Novi Sad 1966-68, 5-10.
- Forenbaher 1988. S. Forenbaher, On "Pseudoprotovillanova" Urns in Yugoslav Danube Area, *Opusc. Archaeol. 13*, Zagreb 1988, 23-41.
- Forenbaher 1989. S. Forenbaher, Vučedol - Streimov vinograd, horizont kasnog brončanog doba, *Opusc. Archaeol. 14*, Zagreb 1989, 55-66.
- Forenbaher 1991. S. Forenbaher, Nalazišta grupe "Belegiš II" u istočnoj Slavoniji, *Opusc. Archaeol. 15*, Zagreb 1991, 47-69.
- Garašanin 1973. M. Garašanin, Vatinska grupa, u: *Praistorija na tlu Srbije I*, Beograd 1973, 319-353.
- Garašanin 1983. M. Garašanin, Vatinska grupa, u: *PJZ IV*, Sarajevo 1983, 504-520.
- Garašanin 1983a. M. Garašanin, Period polja s urnama Vojvodine, u: *PJZ IV*, Sarajevo 1983, 668-685.
- Girić 1965. M. Girić, Budžak — Livade, Idoš — nekropola srednjeg i poznog bronzanog doba, *AP 7*, Beograd 1965, 39-45.
- Iskra-Janošić 1993. I. Iskra-Janošić, Zaštitna iskopavanja u Vinkovcima u godini 1993, *Obavijesti HAD-a br. 3/1993*, Zagreb 1993, 65-67.
- Karmanski 1975. S. Karmanski, *Bronzanodobni i halštatski lokaliteti jugozapadne Bačke*, I deo, Odžaci 1975.
- Majnarić-Pandžić 1976. N. Majnarić-Pandžić, Prilog problematici licenske keramike, *AV XXVII*, Ljubljana 1976, 66-81.
- Majnarić-Pandžić 1981. N. Majnarić-Pandžić, Gradina u Privlaci - utvrđeno kasnolatensko naselje, *AP 22*, Beograd 1981, 45-47.
- Majnarić-Pandžić 1984. N. Majnarić-Pandžić, Srednje brončano doba u istočnoj Slavoniji, *Izdanja HAD-a 9*, Zagreb 1984, 63-90.
- Marijanski 1957. M. Marijanski, Groblje urni kod Ilandže, *RVM 6*, Novi Sad 1957, 5-26.
- Medović 1988-89. P. Medović, Kanelovana keramika prelaznog perioda u Vojvodini, *RVM 31*, Novi Sad 1988-89, 45-49.
- Neugebauer 1994. J. W. Neugebauer, *Bronzezeit in Ostösterreich*, St. Pölten-Wien 1994: Niederösterreichisches Pressehaus.
- Radu 1973. O. Radu, Cu privire la necropola de la Cruceni, *SCIV 24/3*, Bucuresti 1973, 503-520.
- Šimić 1987. J. Šimić, Dalj-Livadice, Naselje iz brončanog doba, *OZ XVIII-XIX*, Osijek 1987, 7-35.
- Šimić 1988. J. Šimić, Dalj-Studenac, nalaz paljevinskog groba, *Obavijesti HAD-a 1/1988*, Zagreb 1988, 17-18.
- Šimić 1992. J. Šimić, Horizont kasnog brončanog doba na lokalitetu "Gradac" u Sarvašu, *Prilozi vol. 9*, Zagreb 1992, 31-48.
- Šimić 1993. J. Šimić, Kontinuitet nastanjivanja tijekom brončanog doba u sjeveroistočnoj Slavoniji, *Izdanja HAD-a 16*, Zagreb 1993, 124-148.
- Tasić 1962. N. Tasić, Naselje kulture polja sa urnama u istočnom delu Srema, *RVM 11*, Novi Sad 1962, 127-144.
- Tasić 1963. N. Tasić, Stojića Gumno - Belegiš, Stara Pazova - nekropola ravnih polja s urnama, *AP 5*, Beograd 1963, 50-52.
- Tasić 1964. N. Tasić, Gradac - Stojića Gumno, Belegiš, Stara Pazova - kompleks prehistorijskih nekropola i naselja, *AP 6*, Beograd 1964, 25-27.
- Tasić 1965. N. Tasić, Nalazi inkrustovane keramike južne Transdanubije na teritorije Vojvodine, *RVM 14*, Novi Sad 1965, 49-64.
- Tasić 1965a. N. Tasić, Poznoeneolitski, bronzanodobni i sloj starijeg gvozdenog doba na Gomolavi, *RVM 14*, Novi Sad 1965, 117-128.
- Tasić 1967. N. Tasić, Problem kulture ravnih polja sa urnama u Vojvodini, *Starinar 17/1966*, Beograd 1967, 15-26.
- Tasić 1974. N. Tasić, Belegiška grupa, u: *Praistorija Vojvodine*, Novi Sad 1974, 240-246.
- Tasić 1983. N. Tasić, *Jugoslovensko Podunavlje od indoevropske seobe do prodora Skita*, Novi Sad - Beograd 1983.
- Tasić 1984. N. Tasić, Mlađa faza Belegiš grupe i njen položaj u razvoju kultura poznog bronzanog doba u jugoslovenskom Podunavlju, *Balkanica XV*, Beograd 1984, 33-44.
- Todorović 1956. J. Todorović, Praistorijska nekropola na Rospri Čupriji kod Beograda, *GMGB knj. III*, Beograd 1956, 27-62.

Todorović 1967.	J. Todorović, <i>Praistorijske nekropole u Ritopeku</i> , <i>Starinar</i> 17/1966, Beograd 1967, 153-161.
Todorović 1977.	J. Todorović, <i>Praistorijska Karaburma II</i> , Beograd 1977.
Trbuhović 1960.	J. Trbuhović, <i>Praistorijska nekropola u Belegišu</i> , <i>Starinar</i> 11, Beograd 1960, 163-180.
Vinski-Gasparini 1971.	K. Vinski-Gasparini, <i>Srednje i kasno brončano doba u zapadnoj Jugoslaviji</i> , <i>VAMZ</i> 3. ser. sv. 5, Zagreb 1971, 1-14.
Vinski Gasparini 1973.	K. Vinski-Gasparini, <i>Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj</i> , Zadar 1973: Filozofski fakultet.
Virc 1988.	Z. Virc, <i>Pregled povijesti Vinkovaca</i> , Vinkovci-Privlaka 1988: Privlačica
Vrdoljak 1994.	S. Vrdoljak, <i>Tipološka klasifikacija kasnobrončanodobne keramike iz naselja Kalnik-Igrišće (SZ Hrvatska)</i> , <i>Opusc. Archaeol.</i> 18, Zagreb 1994, 7-86.

SUMMARY

BRONZE AGE SETTLEMENT IN VINKOVCI - DUGA ULICA 23

Archaeological rescue excavations were performed in 1993 at 23 Duga ulica in Vinkovci on a surface area of 76 m² (fig. 1/1). Pottery finds from a rich Bronze Age deposit were discovered. The stratum was 75 cm deep on average, and it appeared at a relative depth of 2.0 to 2.75 meters (fig. 2). No architectural remains were found, but finds from nearby sites (the "Na-Ma" department store, the parking lot of the Cibalae Bank, Duga ulica 19-21) would indicate a lengthy period of settlement from the middle and early phases of the Late Bronze Age. A distinction between these two phases of the Bronze Age, however, could not be established in the vertical stratigraphy of the site.

The earliest finds of the Bronze Age from the site at 23 Duga ulica belong to the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture, dated to BA B2 - C1. This phase directly overlies the finds of the earlier phase of the Slavonian-Syrmian Vatin Culture, defined as the Lovas type.

The characteristic forms of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture at 23 Duga ulica are listed below.

1a) Urns decorated with pseudo-ribbon decoration (T. 1.1-2; T. 2.1; T. 3.3) were the most numerous form of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture at 23 Duga ulica (61.1% of the finds of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture). These were vessels with high cylindrical necks, everted rims, and rounded bodies, the widest sections of which had four regularly placed and horizontally perforated handles. The decoration was carried out on the neck in several horizontal rows of ribbon patterns, or on the shoulder in the form of obliquely placed prints. It was considered that this decoration had been made with a small wheel, but experiments have shown that this was the impression of two braided strings indented into fresh clay (T. 11). This type of decoration evolved under the influence of the Litzen Culture, which appeared in finds from Vinkovci as early as the Lovas phase of the Slavonian-Syrmian Vatin Culture.

1b) Urns decorated with incisions (11.5%) were identical to the urns of the previous group in form, motif, and fabric, only differing in the technique of decoration (T. 1.4; T. 2.5)

2) Bowls (T. 2.2,4) were decorated with vertical incised motifs (10.4%), distributed in metopes containing motifs of hanging triangles or zigzag lines. These motifs were present in combination with wart-like protrusions or lugs like small handles, often grouped three in a row.

3) Small amphorae (T. 2.3; T. 3.2) were decorated with wart-like protrusions and incisions (13.7%), with

horizontal lines on the neck and vertical or oblique ones on the shoulder. Wart-like protrusions were also located on handles of the *ansa cornuta* type.

4) A jug (T. 3.1) with a cylindrical neck and a gently biconical body (1.1%) had a ribbon handle connecting the edge with the shoulder, and below this a wart-like protrusion.

Other finds of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture included a bronze saltaleoni (T. 5.7) and a biconical loom weight (T. 1.3) decorated with incisions.

The settlement of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture was replaced by that of the Belegiš II group from the early phase of the late Bronze Age. The continuity of settlement is shown by individual forms and motifs of the later Belegiš group whose origin can be traced to the horizon of the middle Bronze Age.

The forms of the Belegiš II group at 23 Duga ulica are listed below.

1) The urns (T. 7; T. 8; T. 9) (61% of the finds of the Belegiš II group) had cylindrical or conical necks decorated with horizontal channels, everted rims, and wart-like protrusions arranged at the transition from the neck to the shoulder. The shoulders had vertical or oblique channelling, while the body, which was also vertically or obliquely channelled, had ribbon handles and wart-shaped protrusions. The earliest were variant A urns (T. 8.3) (classified according to Forenbaher 1988). Urns with rounded bodies (T. 8.2; T. 9) and oblique or vertical channels on the shoulder can be included in this variant. Such compositions represent the heritage of the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture, where they were carried out using pseudo-ribbon or incised decoration.

Urn of variant C (T. 7) were rare. They have a conical neck decorated with horizontal channelling and sharp-edged biconical bodies with short vertical or oblique channels, horizontal "tunnel" handles, and wart-like protrusions. A particularly interesting type of urn (T. 8.1) is related in form to types of the Tumulus Culture. It was decorated with horizontal and oblique channelling, and had two ribbon handles at the transition from the neck to the shoulders.

2) Bowls (33%) had several types and variants.

2.1) Bowls with a rounded body (50.9% of the bowls of the Belegiš II group) have an origin in the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture, continuing into the Belegiš II group. Three variants can be distinguished in the framework of this type: bowls with rounded bodies

and straight rims without decoration or functional-decorative additions (T. 6.4), bowls with rounded bodies with ribbon handles (T. 6.2) or tunnel-shaped lugs (T. 6.3) next to or below the edge, and bowls with rounded bodies with wart-like protrusions (T. 10.1) along or below the edge.

2.2) Bowls with inverted rims (14.6% of the bowls of the Belegiš II group) have a form characteristic for the late Bronze Age and the Belegiš II group. Several variants can be distinguished in the framework of this type: bowls with inverted rims without decoration or functional-decorative additions (T. 10.2), bowls with pseudo-lugs along or under the inverted rim (T. 6.1), bowls with inverted rims and a ribbon handle (T. 10.3), and bowls with four symmetrically placed horn-like extrusions on the inverted rim (T. 6.5).

2.3) Biconical bowls (T. 10.4) (1.8%) were represented by a single example, which illustrates an earlier and undecorated variant of the usual Belegiš II biconical bowls decorated with horizontal grooves on the shoulder and vertical channels on tunnel-shaped handles.

2.4) Bowls with S-shaped profiles (32.7%) are a form that continued from the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture, becoming decorated with channelling in the early phase of the late Bronze Age. Several variants can be distinguished in terms of the existence of decoration and the quality of production: S-profiled bowls with oblique channelling on the shoulder (T. 4.4), S-profiled bowls with a gradual transition of the neck into the shoulder with its wart-like protrusions (T. 5.1), S-profiled bowls with a ribbon handle and oblique channels on the shoulder (T. 4.1-2), S-profiled bowls of coarse fabric without decoration (T. 4.3), and S-profiled bowls with funnel-shaped necks (T. 4.5).

3) Small pots with S-shaped profiles (T. 5.4) represent 1.2% of the total number of types of the Belegiš II group.

4) Pots with rounded bodies (3.6%) are of coarse pottery (T. 5.2,5), and it is difficult to classify them exactly. They appeared throughout the entire horizon of the Bronze Age at 23 Duga ulica.

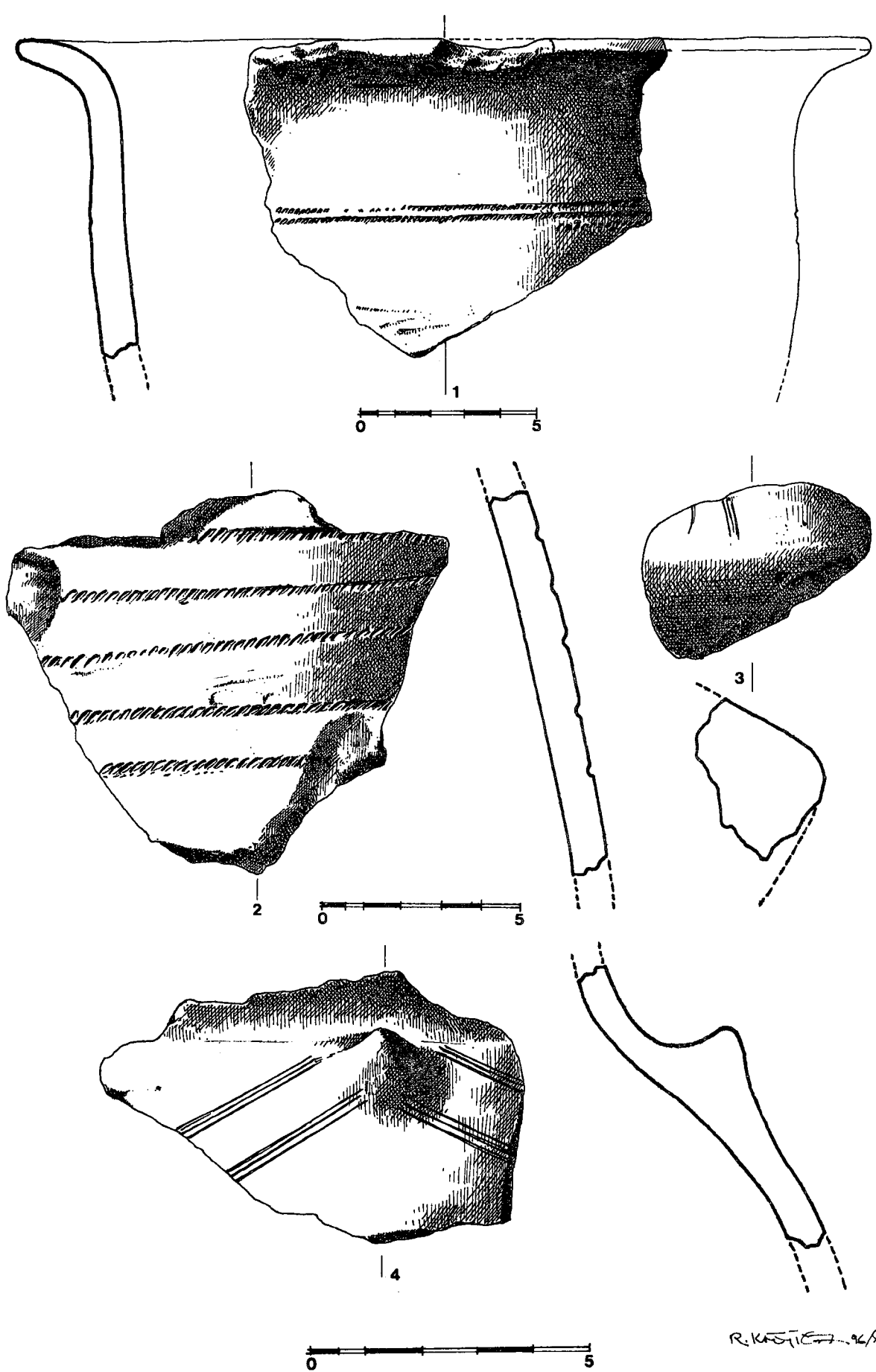
One biconical loom weight also belongs to the Belegiš II group.

On the basis of the small number of finds of variant C urns, bowls with horn-like extrusions arranged along an inverted rim, as well as the lack of biconical bowls decorated with horizontal grooves on the shoulder and bowls with inverted channelled edges, the finds of the Belegiš II group from 23 Duga ulica can be dated from BA C2 to Ha A1. Numerous similarities can be found at the sites of the Belegiš II group, such as Gradina at Privlaka, Sarvaš, Vučedol, and Dalj - Livadice, forming a narrow region in the western section of the distribution area of the Belegiš II group.

Excavation of the site at 23 Duga ulica confirmed the existence of a settlement whose life began in the middle Bronze Age and continued to the early phase of the late Bronze Age — from BA B2 to Ha A1. The earlier horizon of this settlement belonged to the Vatin-Belegiš phase of the Vatin Culture, while the late Bronze Age horizon belonged to the Belegiš II group. The lack of a difference in the stratum between these two phases of Bronze Age, as well as a series of other data (such as the continuity of form and motif), would indicate a lengthy process of settlement, with no interruption between the two groups.

Translated by B. Smith-Demo

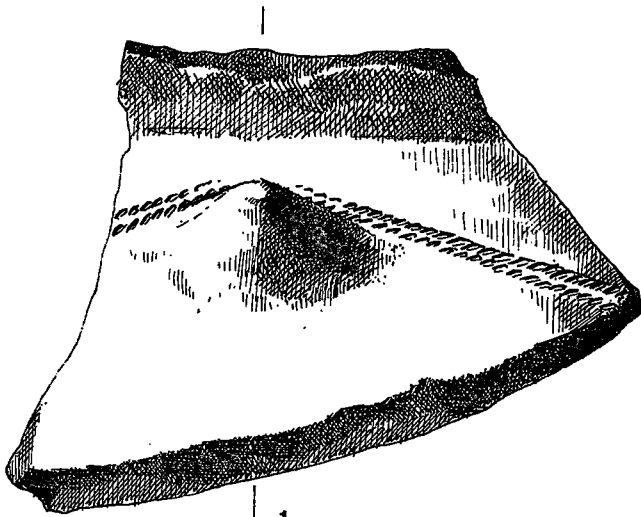
T. 1

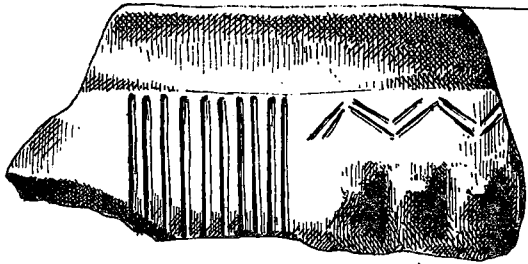
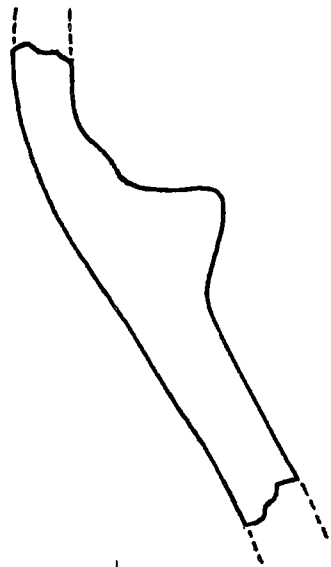
R. KOSTIĆ 96/XII

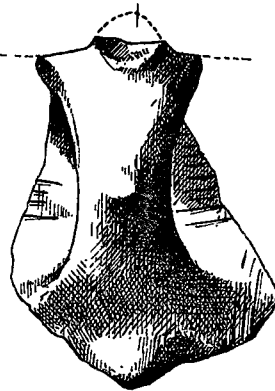
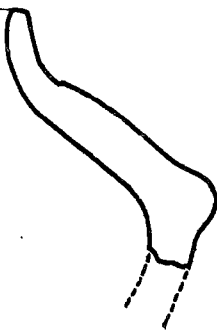
T 2

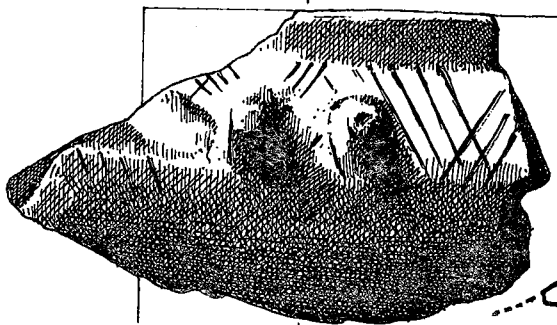
1

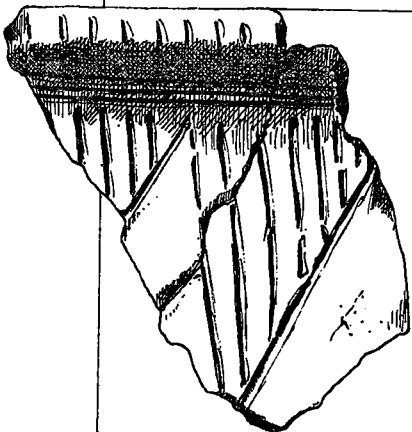
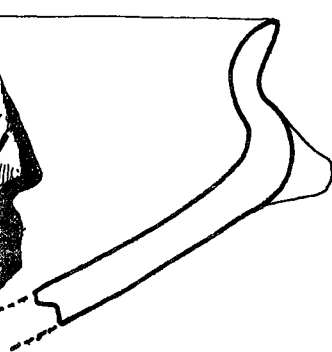
2

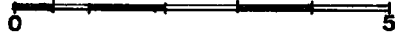
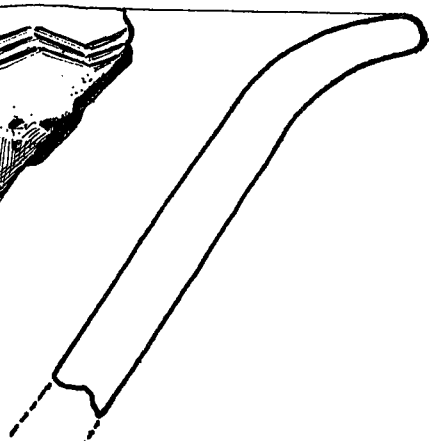
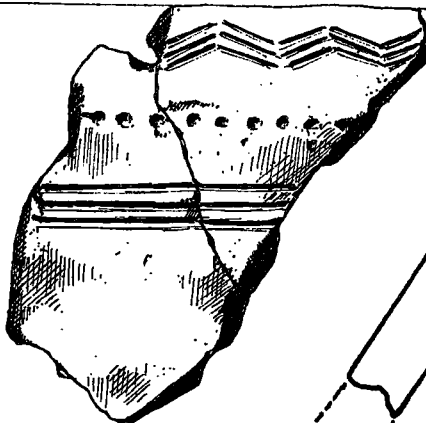
3

4

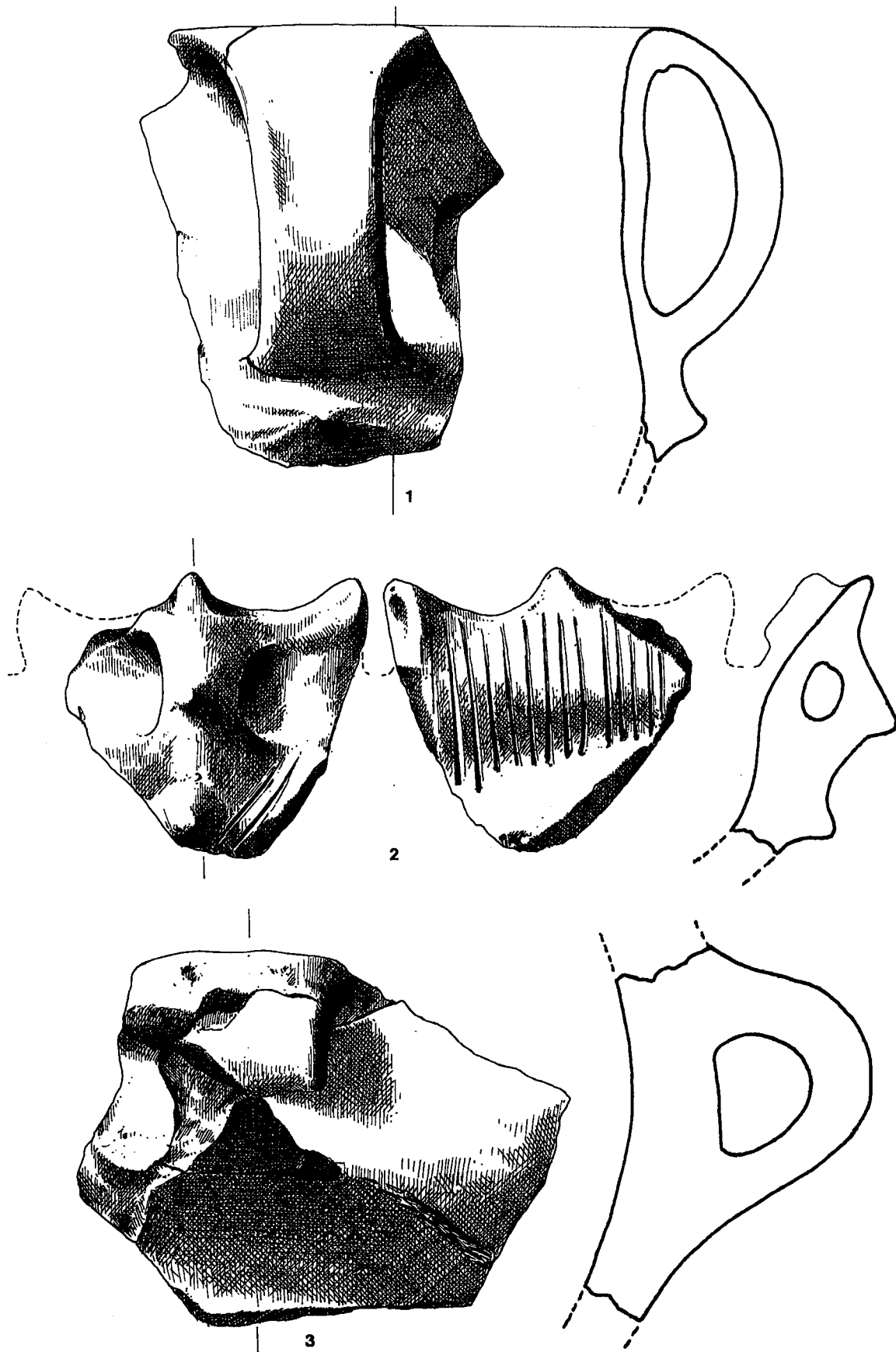

5

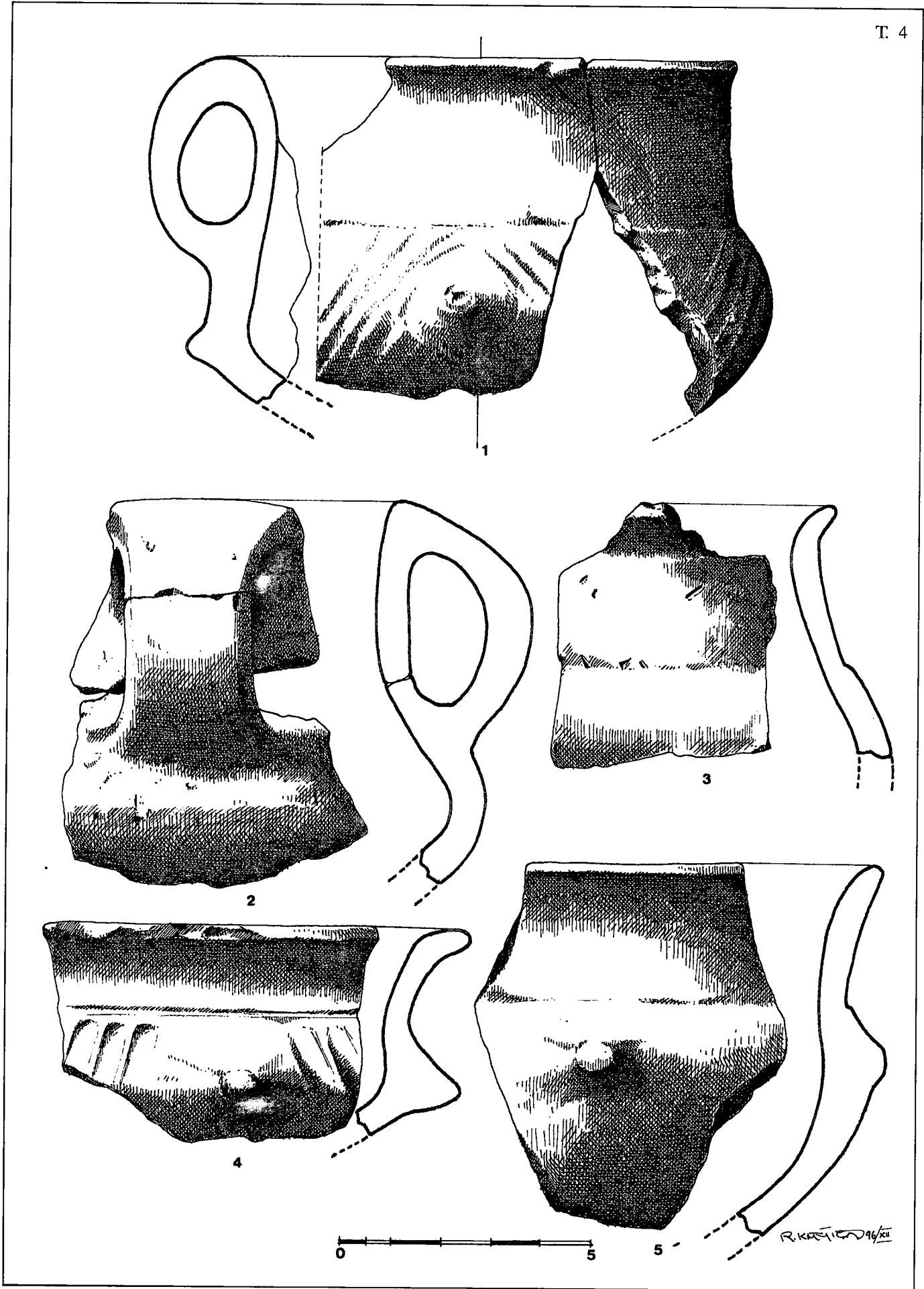

R. Krieger 96/XII

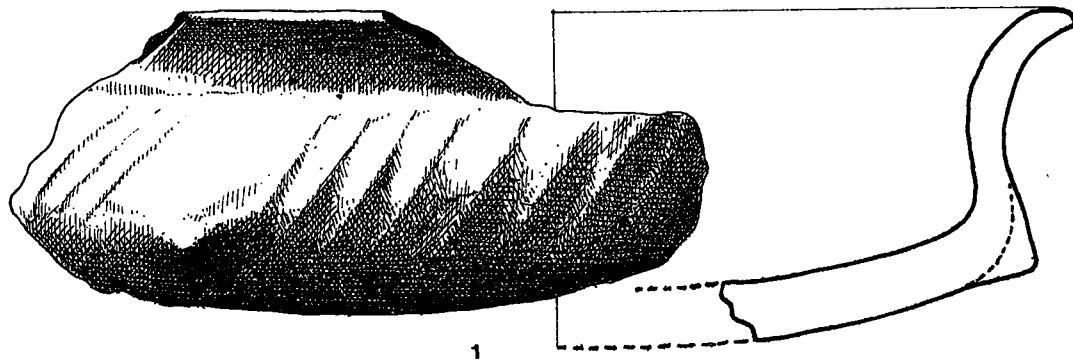
T. 3

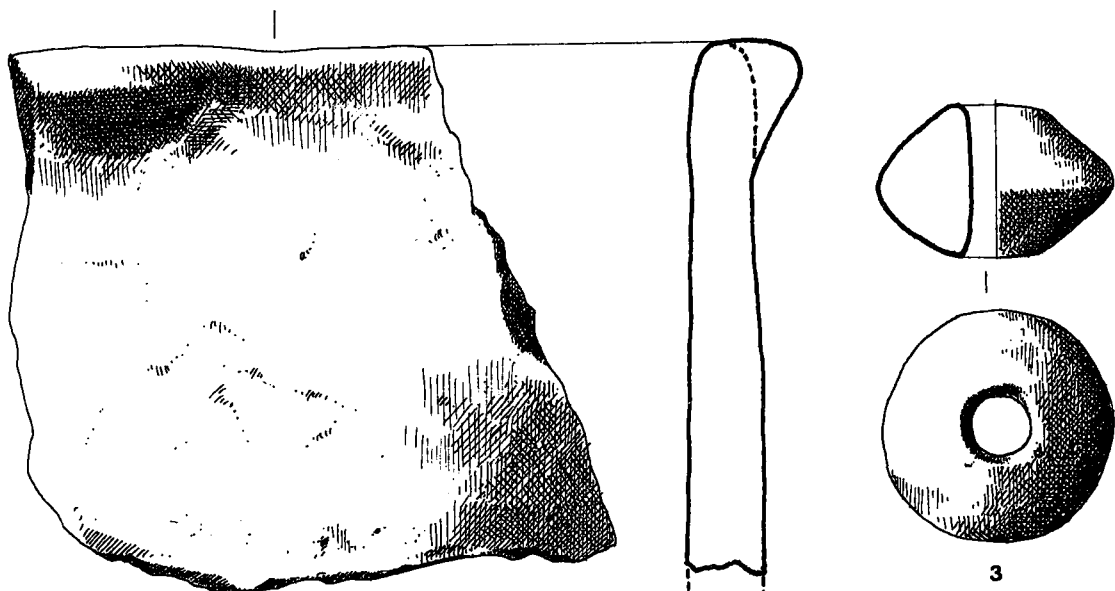
R. KRETIĆ 96/XII

T. 5

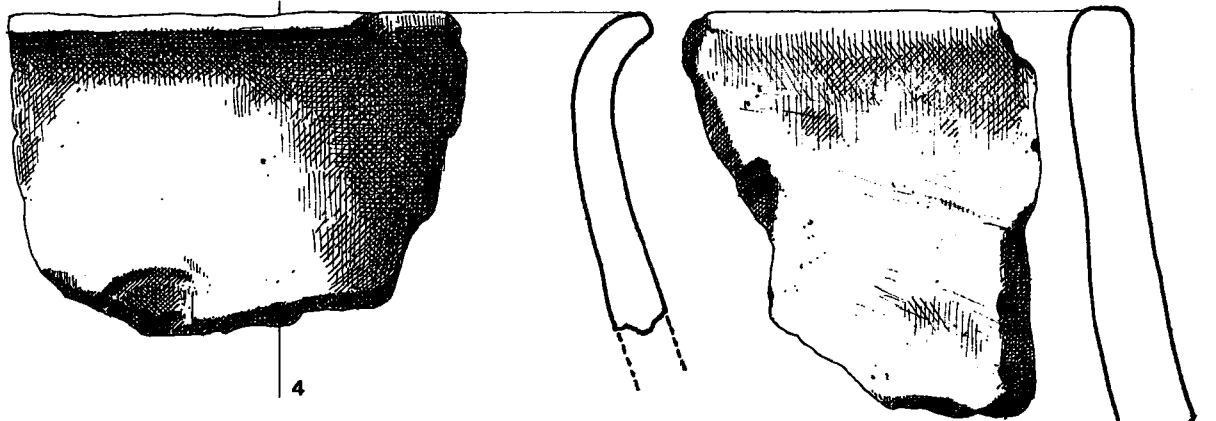

1

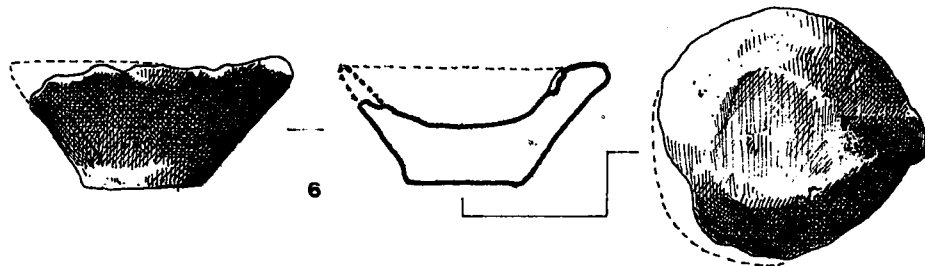
2

3

4

5

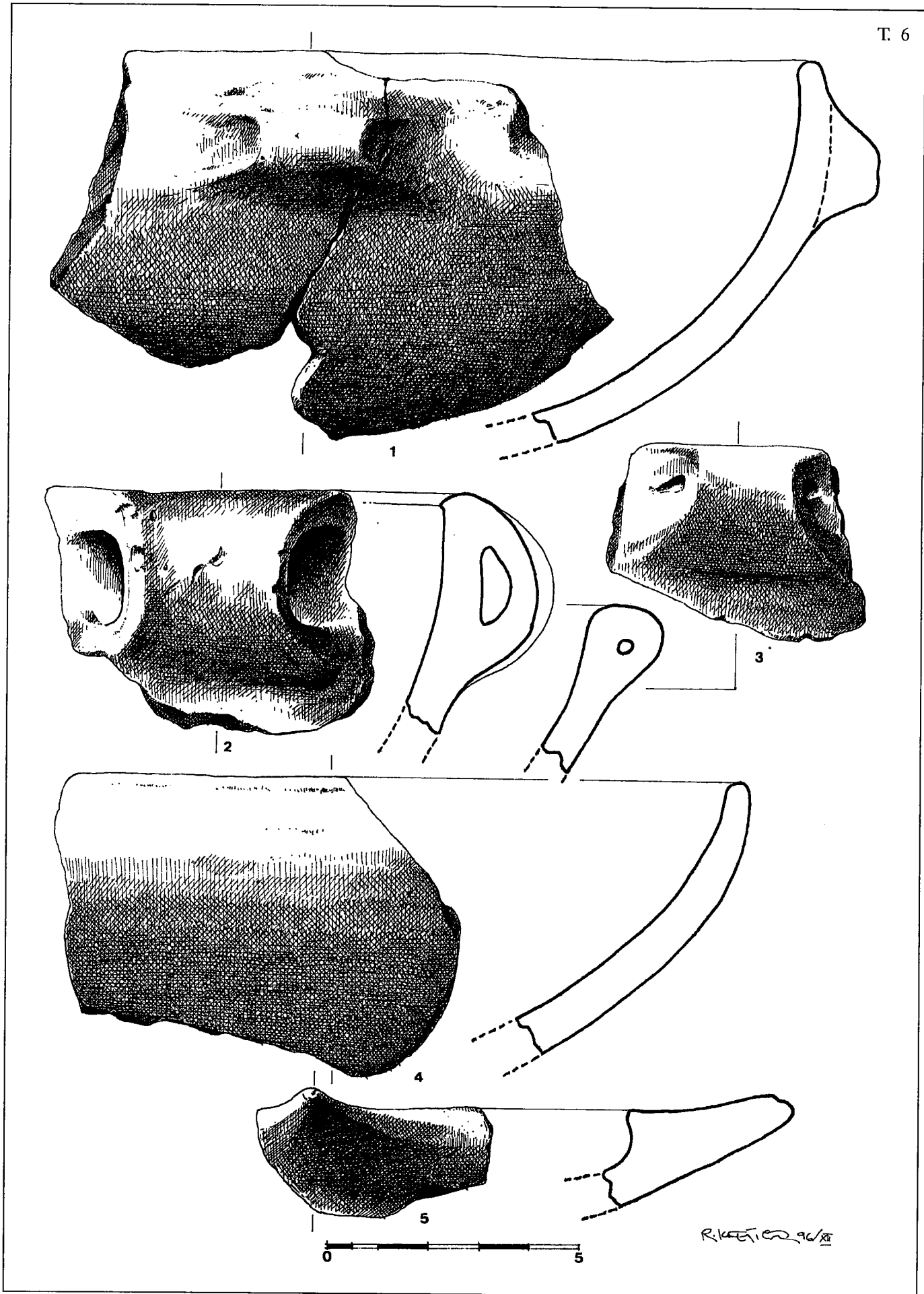
6

7

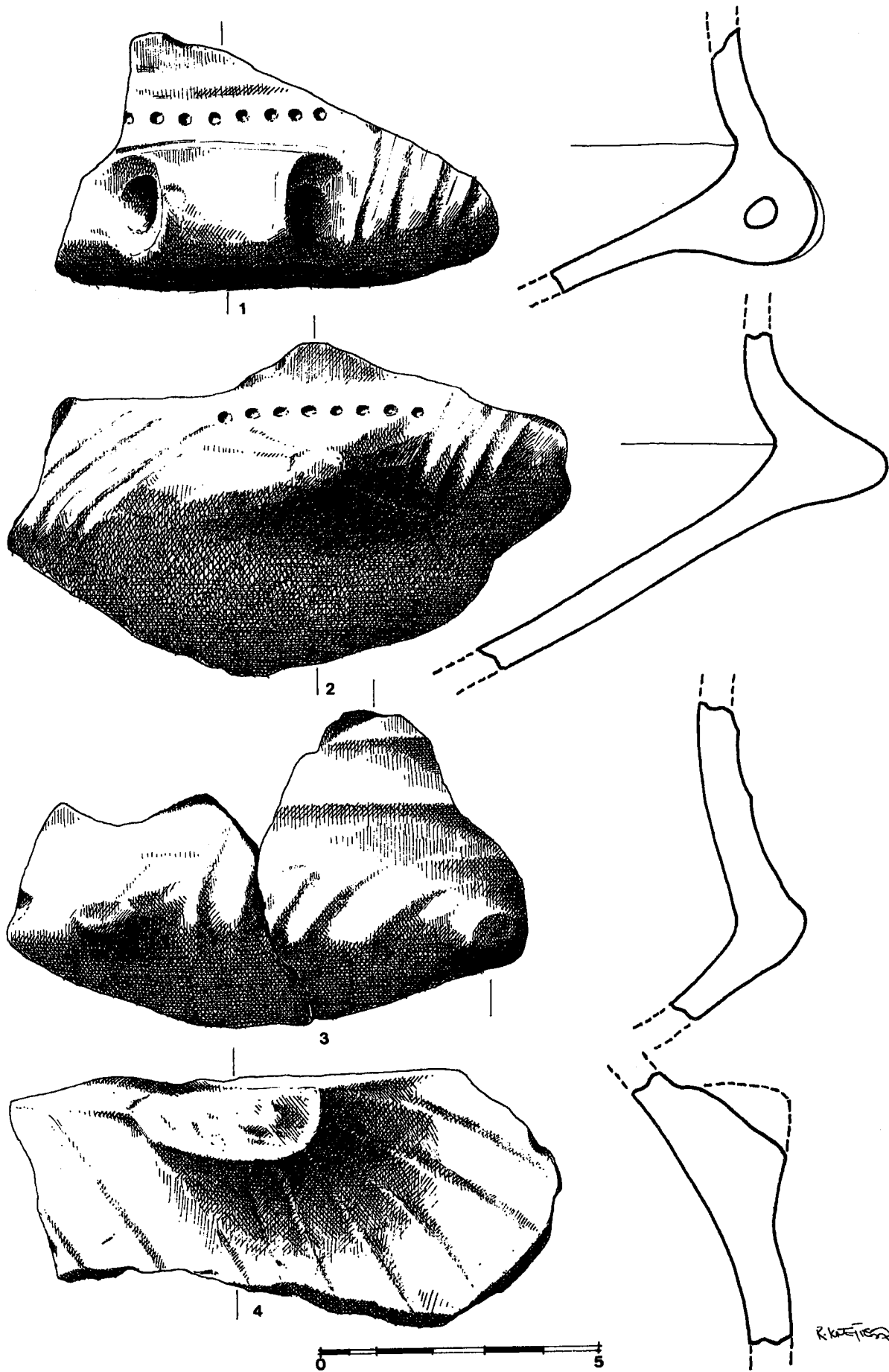

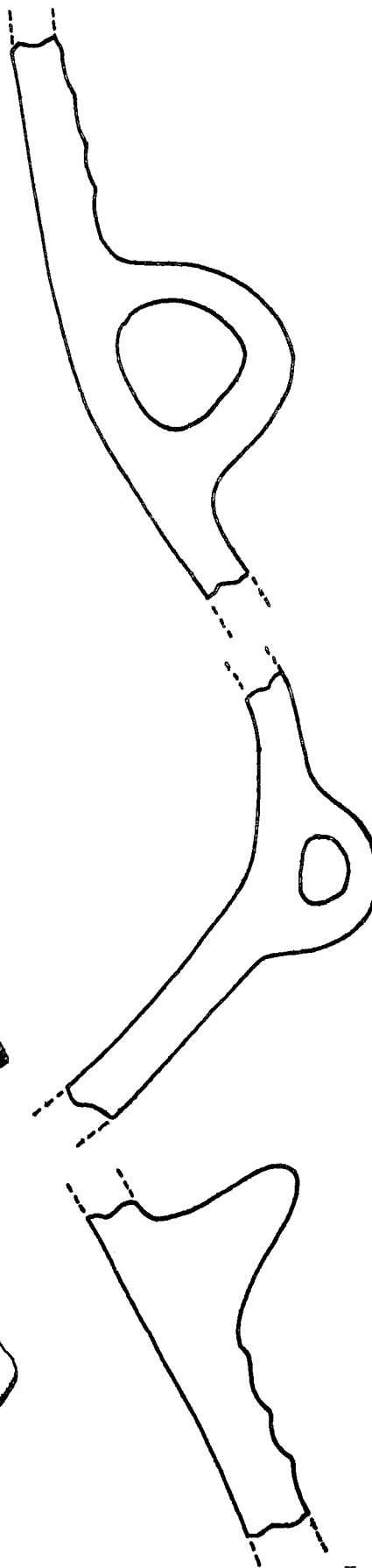
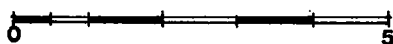
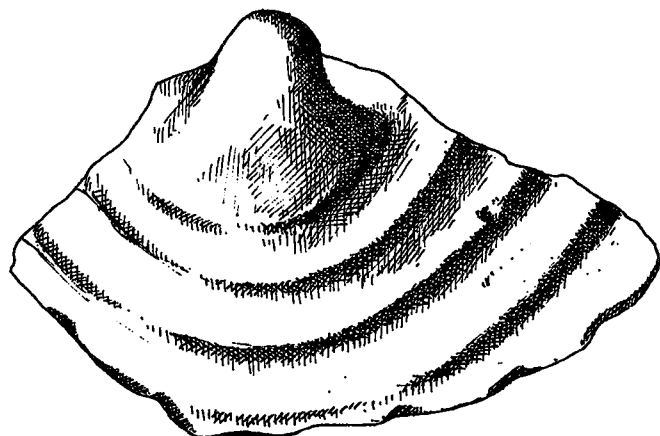
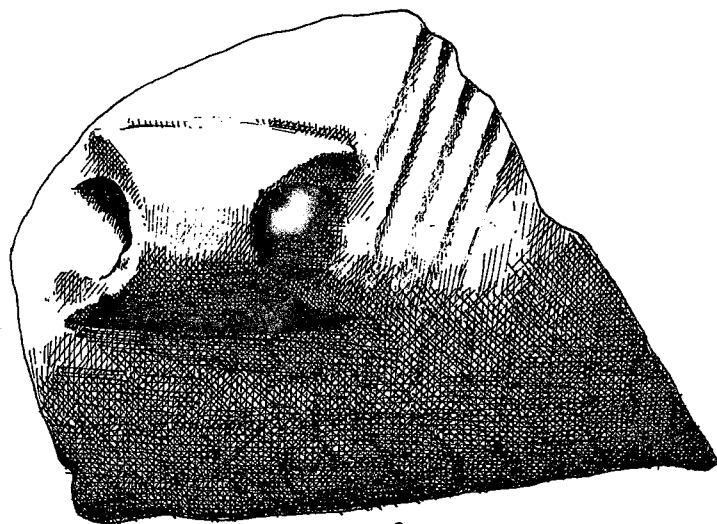
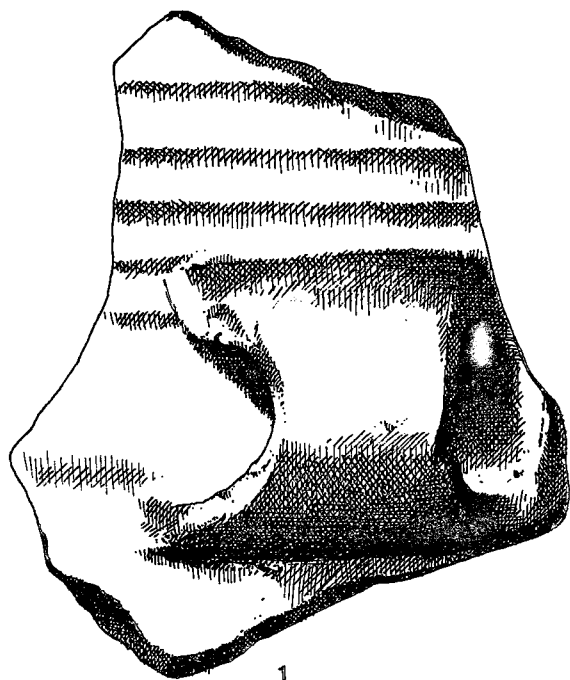
R. Kufner 96/2

T. 6

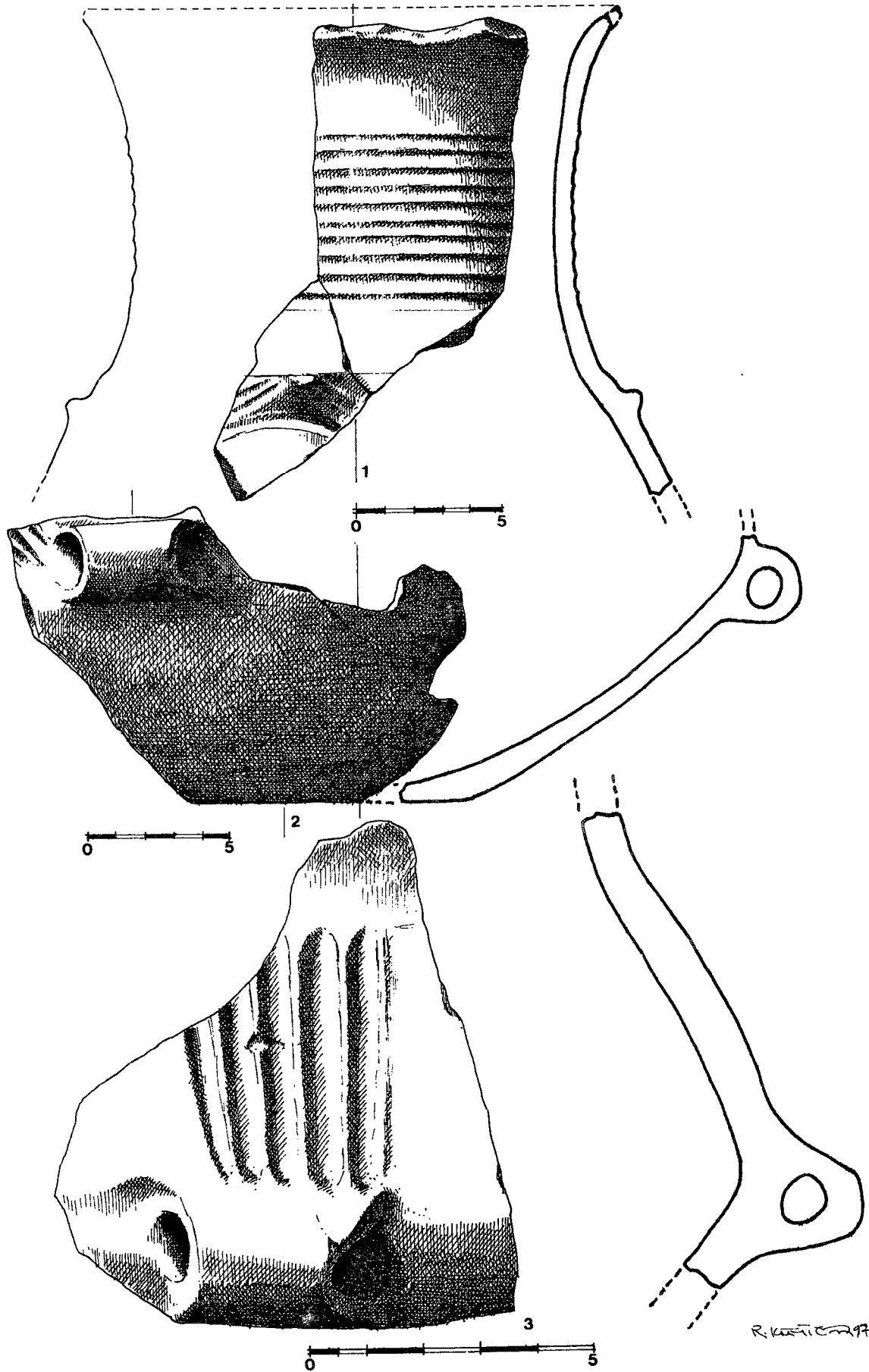
T. 7

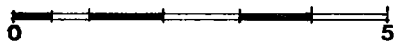
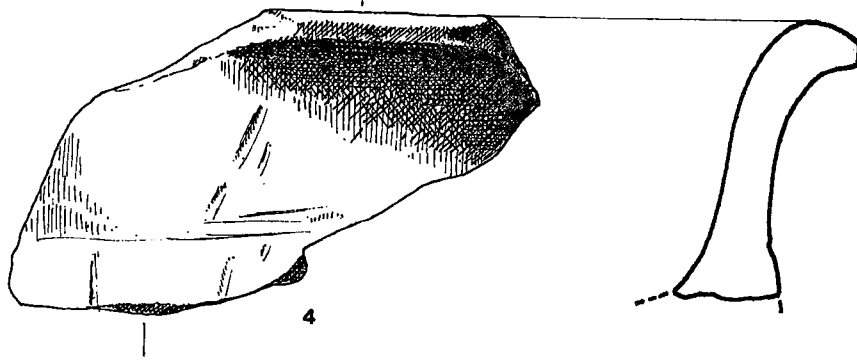
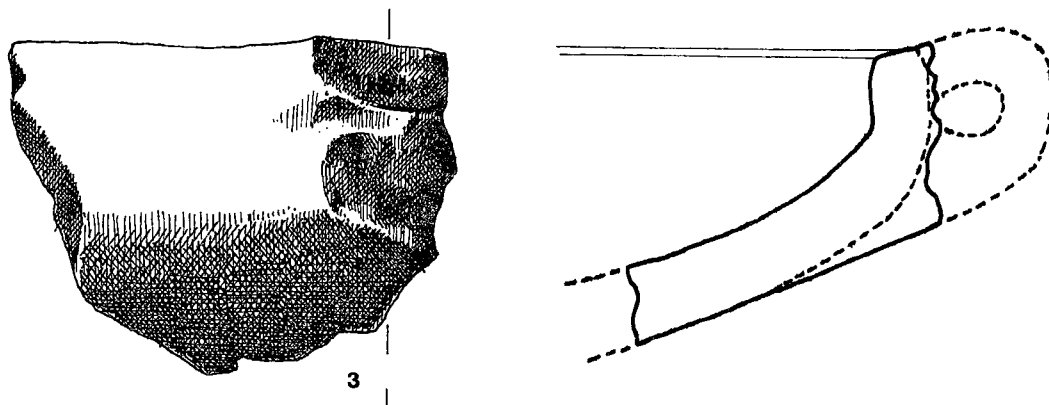
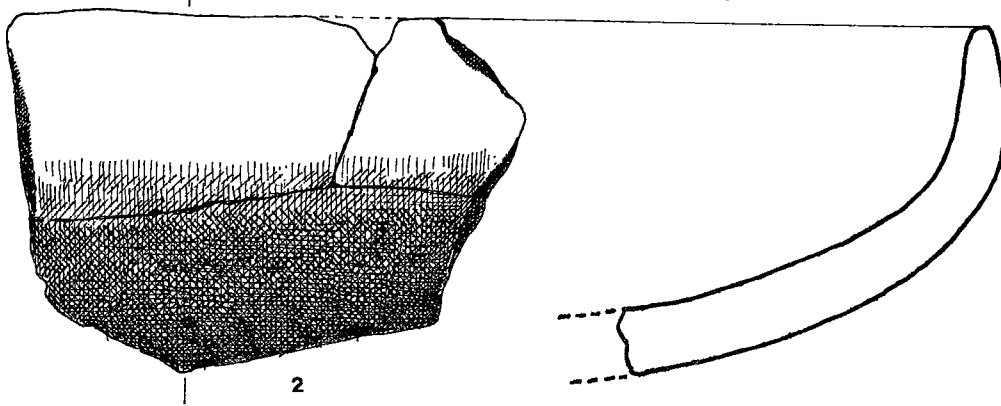
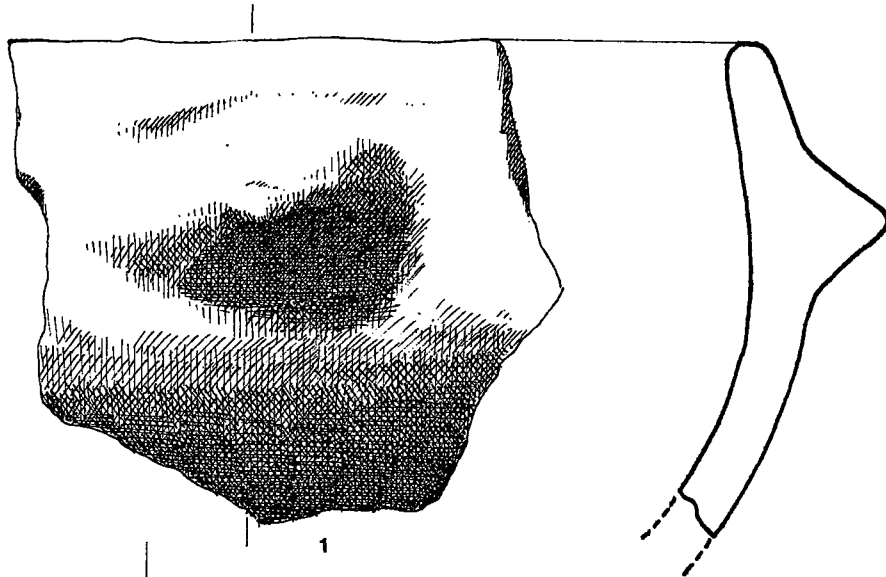

T. 9

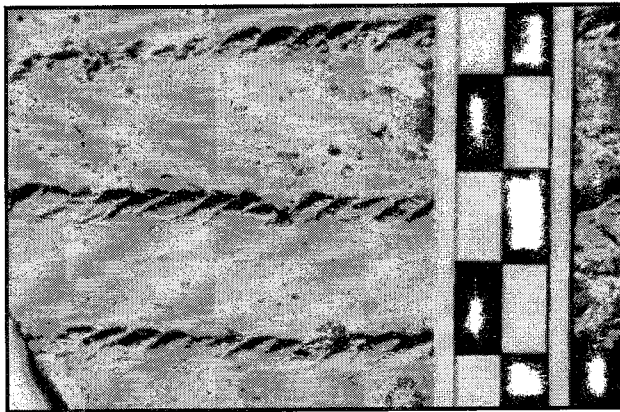

T. 10

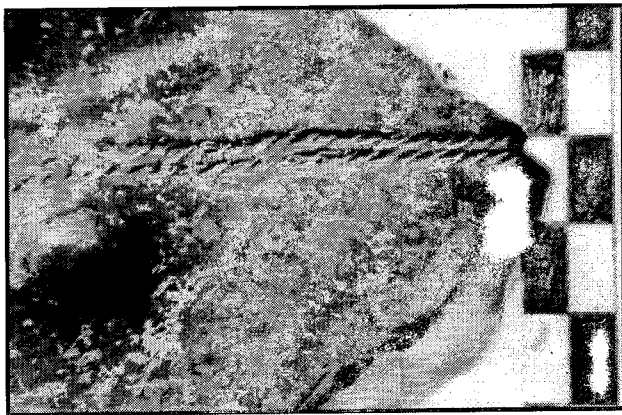

R. KOETIC 97/I

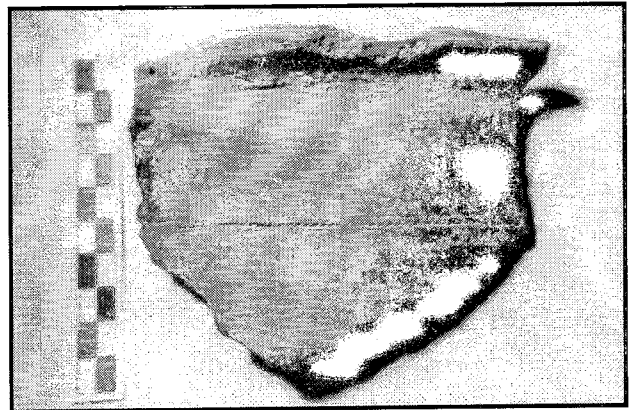
T. 11

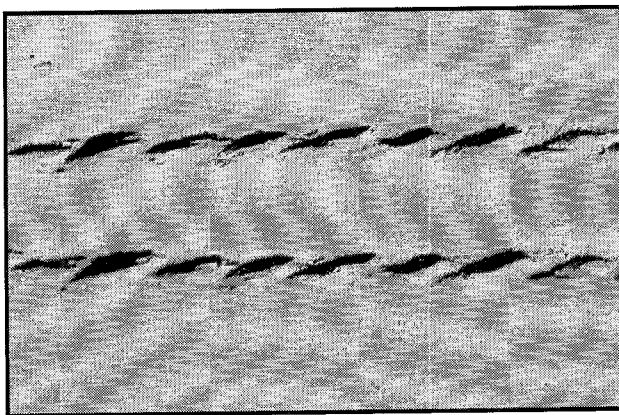
1

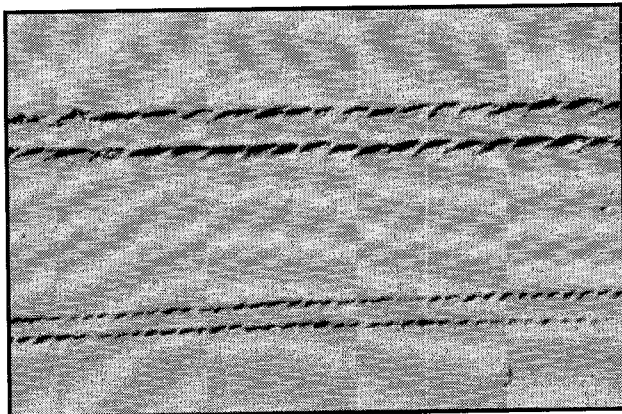
2

3

4

5